

سبکهای تولید فرش

پربن لیبترا مترجم : عبدا... احراری

[سایت منبع: http://www.rugart.org](http://www.rugart.org)

فهرست عناوین

مترجم

ی

مقدمه

فصل اول: ویژگی های کلی فرش شرقی و حدود جغرافیایی

فصل دوم: پنج گروه اصلی فرش های شرقی

فصل سوم: سبک های تولید فرش دستباف در ایران

فصل چهارم: سبک های تولید فرش ترکمن ، افغان و بلوچ

سبک های تولید فرش ترکمن

سبک های تولید فرش افغان

سبک های تولید فرش بلوچی

فصل پنجم: سبک های تولید فرش در قفقاز

فصل ششم: سبک های تولید فرش در آناتولی

فصل هفتم: قالی های هندی

فصل هشتم: قالی های پاکستانی

فصل نهم: سبک های تولید فرش در چین

فصل دهم: معیار های ارزیابی فرش

فصل یازدهم: معرفی عمده ترین مناطق قالیبافی در کشور های شرقی

مقدمه ی مترجم

مدت های مدیدی به دنبال کتابی بودم که بتواند ساختار ، ویژگی ها و خصوصیات فرش های شرقی را تشریح نماید تا ضمن رفع نیاز های دانشجویان گرامی فرش سایر دستداران فرش دستباف نیز بتوانند به راحتی به اطلاعات مورد نیاز دست یابند. اکنون بسیار خوشحالم که خداوند این توفیق را عنایت نمود که با ترجمه ی کتاب فرش های شرقی به این مهم کمکی هرچند مختصر بنمایم. کتاب مذکور دارای چند ویژگی مهم می باشد که ذکر آنها ضروری به نظر می رسد. اولاً کتاب به زبان بسیار ساده ، روان و در عین حال مختصر و مفید نوشته شده است. ثانیاً یکی از کتاب هایی است که فارغ از هر گونه تعصب و با اتکا به واقعیت های فرشافی به نگارش درآمده و جایگاه فرش ایران را بدرستی ترسیم نموده است. ثالثاً با ارائه ی نمونه هایی از فرش های مناطق مختلف شرق در معرفی چهره ی فرش های شرقی موفق بوده است، که به لحاظ نیاز تلاش گردید توضیحات تکمیلی در پاورقی به خوانندگان ارجمند ارائه گردد. از عموم خوانندگان به ویژه محققین و دانشجویان عزیز خواهشمندم نظریات اصلاحی خود را از این جانب دریغ نفرمایند. این کتاب را به یار همیشه همراهم همسر عزیزم ، فرزندان گرامی ام ، کارشناسان فرش جهاد کشاورزی به خصوص جناب آقای مقدم و دانشجویان رشته ی فرش به ویژه دانشگاه آزاد اسلامی واحد طبرس و همه ی بافندگان فرش تقدیم می کنم.

باتشکر

عبد الله احراری

فصل اول: ویژگی های کلی فرش شرقی و حدود جغرافیایی

فرش شرقی معمولاً به قالی هایی گفته می شود که در شرق تهیه و با دست بافته می شود و در مناطق زیادی این کار انجام میگردد. این مناطق از جنوب شرقی اروپا شروع و ترکیه، شمال آفریقا، کشور های آسیای میانه، ایران، افغانستان، بلوچستان، ترکمنستان، هندوستان و چین را در بر میگیرد.

معمولاً به سختی میتوان محل دقیق بافت و حتی قدمت یک فرش را تشخیص داد زیرا اقوام مختلف همواره از مکانی به مکان دیگری کوچ کرده و طرح های همدیگر را مورد استفاده قرار داده اند. از اواخر قرن نوزدهم فرش هایی به سفارش غریبها تهیه شده است که از محل اصلی بافت آنها بسیار دور بوده است. تعداد کثیری از بافندگان قدیمی کار بافندگی فرش را رها کرده و یا اینکه هنوز کالاهای آنها در فروشگاه های قدیمی که روزی شهرت خاصی داشته اند خریداری میشود. از طرف دیگر از زمان جنگ جهانی دوم مراکز دیگری به وجود آمده است که اغلبشان الگو های قدیمی همسایگان را مورد استفاده قرار داده اند. فرش های خاور میانه یا فرش های شرقی به فرش های اصیل معروفند زیرا دستبافته ای است که طرح آن نشانگر فرهنگ و طبیعت مردمان است. از آنجا که فرش های شرقی فقط یک کالای مصرفی نیستند بلکه اکثر اوقات یک هنر والای حیرت انگیز در نقوش طرحها رنگها و تصورات آنها دیده میشود باید آنها را تحسین کرد.

بنا بر این جای تعجب نیست که مشاهده میشود صنعت فرش ماشینی اقدام به کپی برداری از این طرح ها مینماید.

تاریخ

هیچ کس نمیتواند بگوید که اولین فرش کجا و کی بافته شده است ولی ظاهراً عشایر آسیای میانه اولین کسانی بوده اند که فرش را بافتند چون آنها لوازم مربوطه یعنی پشم و انگیزه مورد نیاز برای فرش بافی را بیشتر داشته اند.

اولین کفپوش مورد استفاده ممکن است پوست بوده باشد که از سرما ، رطوبت و نم جلوگیری میکند زیرا عشایر زمستان ها را در مناطق بسیار سرد سپری می کنند. احتمالاً پوست آهو خود علیرغم کوچکی اش الگویی برای فرش های شرقی بوده است. از آنجا که مواد اولیه فرش از بین رفتنی است عمر مشخصی برای هر فرش وجود ندارد. ولی در کتب هنری دیده میشود که ثابت مینماید فرش در همان اوایل تمدن انسانها وجود داشته است. اولین گروه بزرگ پارچه های پرزدار از زمین های مدفون مصر بدست آمده که این پارچه های پرزدار را عمدتاً برای رو تختی تزئین و اینگونه موارد استفاده میشد تا گرما پارچه های پرز دار گاه ابریشمی و گاه پشمی است و بطور مشخص از فرش دستباف جدا میباشد.

در موزه های مهم جهان نمونه هایی از پارچه های قدیمی مصری و یا قبایل قبطی یافت می شود که تاریخ آنها را به قرون پنجم تا دهم قبل از میلاد مسیح تخمین میزنند. با اینکه کشورهای قدیمی زیادی به بافتن پارچه های ظریف و خوب و ابریشمی معروف می باشند ولی دقیقاً معلوم نیست که آنها چگونه بافته و یا دقیقاً این پارچه ها چه طرحی داشته اند. کشف در خور توجه چند سال پیش سبب شد بارقه ای بر فرش های بافته شده اولیه افکنده شود. در کندوکاو های دره التائی در جنوب سبیری در سال ۱۹۴۷ توسط آقای پروفیسور رودنکو باستانشناس روسی فرش نسبتاً سالمی پیدا شد که متعلق به یکی از سرداران یا شاهزادگان التائی بود که در قرن پنجم از میلاد مسیح می زیسته است. این فرش از پشم بوده که ماده ای از بین رفتنی است ولی ویژگی های آن محل باعث حفظ این فرش شده است به نظر میرسد دزدان نبش قبر کرده و و اشیای قیمتی آنرا ربوده اند ولی به فرش و برخی از اشیای دیگر درون گور علاقه ای نشان نداده اند. بعد ها آب از طریق راه باریکه ای که بر اثر نبش قبر درست شده بود راه

پیدا کرده و طبعاً یخ زده است و دقیقاً همین اتفاق باعث شده است که ما فرشی یخ زده را مالک شویم که تمام گلها و نقش های آن به زیبایی اولیه اش باقی مانده است.

شکل شماره ۲

نقش مایه دوره ی آشوری (قرن پنجم ق م)

شکل شماره ۳

جزئیات فرش

این فرش معروف با قالی التائی یا قالی پازیریک در ابعاد ۲۱۰*۱۸۳ سانتی متر بوده و در موزه آرمنیاز لنینگراد نگهداری میشود. طرحش مرکزیت هندسی دارد که با مربع های کوچکی پر شده و دارای چند حاشیه اصلی است که یکی از حواشی نقش آهو داشته و در مهمترین حاشیه ی آن جنگجویان سوار بر اسب دیده می شود. این فرش نموداری روشن از قدرت استعداد و سلیقه ی بافنده ها ی بیش از ۲۵۰۰ سال پیش می باشد.

فرش دستباف خیلی دیر به اروپا رسید و تا قرن شانزدهم و هفدهم میلادی کف اتاق ها از یک نوع حاجیم فرش می شد که هم برای گرما و هم برای تزیین مورد استفاده قرار می گرفت. پتو های پشمی با منقح تزیین می شد و اگر درآمد بیشتری داشتند پوست گوسفند را با منقح تزیین می کردند.

اولین گروهی که اقدام به واردات فرش کردند ایتالیایی ها بودند که با ترکیه داد و ستد داشتند. چنین فرش هایی بسیار نفیس و گران بود. در اواسط قرن چهاردهم نیکولوس دی بناکوسی تصویر دختری باکره را روی فرش به عنوان تزیین با تعدادی از حیوانات انداخت . طرح این فرش که در گالری ملی لندن است خیلی شبیه به فرش اواسط قرن پانزدهم میلادی است که در استکهلم می باشد. در اواخر قرون چهاردهم و پانزدهم میلادی انواع فرش های ترکی و احتمالاً قفقازی به اروپا وارد شد که تصویر اینگونه فرش ها را میتوان در آثار تعداد زیادی از نقاشان اروپایی دید.

مجموعه این فرش ها روی پله هایی پهن شده اند که به تخت سلطنتی ای منتهی میشود که دختر باکره ای روی آن نشسته (ممکن است منظور از باکره حضرت مریم باشد) و چون پشت تخت شاهي از منقح های خیلی گران آن زمان تزیین شده به نظر می رسد که ارزش فرش هم گران بوده است. فرش هایی با نقوش عامی برای تزیین از دیوار و پنجره آویز می گردید، که اغلب به عنوان تصاویر ظاهر می شد.

عکس های روی فرش بدین صورت است که فاعل عکس سر پا ایستاده و یک دستش روی میز است که آن میز با فرشی زیبا پوشانده شده است. این جریان تا قرن هجدهم ادامه داشته و ظاهراً یک نوع استفاده معمول و جالب در آن روزگار بوده است. تجار ایتالیایی با اروپای شمالی داد و ستد می کردند و به آنها ابریشم های مرغوب و ظریف می فروختند البته فرش هم معامله میکردند. در نقاشی های اولیه فلمیش با دقت خاصی این نقوش نقاشی گردیده اند فلیمینگ تعدادی از آنها را به نقاشی های خود اضافه کرد. هنری هشتم و کاردینال وسلی جزو اولین کسانی بودند که در انگلستان تعداد زیادی فرش از ونیز خریداری کرده بودند. این فرش ها در تصاویر هنری هشتم و اطرافیانش چند مرتبه دیده شده است. در آثار نقاشی هولباین تعداد زیادی از نقوش فرش های ترکیه دیده میشود. ایران یکی از فرش ها را می بافت. در دوران حکومت صفویه نقاشی، سفال، پارچه، قالیبافی به اوج خود رسید. تمامی هنر های ایران در این دوره در زیبایی و طرح و شکل و ظرافت بسیار شبیه به هم هستند. تمام این زیباییها در فرش

های قرون شانزدهم و هفدهم میلادی ایرانی دیده می شود که در حال حاضر در موزه های مختلف اروپا آمریکا نگهداری می گردد. (فرش های مشهور دوره ی صفوی) یکی از فرش های معروف دوره ی صفوی فرش اردبیل است که برای مسجد اردبیل بافته شده و گفته میشود که عالی ترین نمونه ی فرش ایران است این فرش در سال ۹۴۶ هجری قمری بافته شده ابعاد آن ۵۳۴* ۱۵۳ سانتی متر و دارای سی و سه میلیون گره (رحشمار ۴۸) و فعلا در موزه ویکتوریا و آلبرت لندن نگهداری می شود. رنگ غالب آن آبی و دارای ترنج زیبایی در وسط می باشد که این ترنج به وسیله شانزده شمسه احاطه شده است. در گوشه میانکار فرش چهار لچک قرار گرفته است که فرم لچک یک چهارم لچک ترنج میانی است. در میانکار فرش نوشته ای به شرح زیر مشاهده می گردد.

لنگه ی دیگر فرش اردبیل که قبلا در موزه ی ویکتوریا و آلبرت نگهداری می گردید که اکنون در موزه هنر های ملی لس آنجلس آمریکا نگهداری می شود. البته این فرش سالم نمی باشد زیرا بخش هایی از آن برای تعمیر لنگه ی دیگر آن در لندن مورد استفاده قرار گرفته است. (اواخر قرن نوزدهم)

در موزه های هنرهای اتریش در وین فرش شکارگاهی با پرزهای ابریشمی در ابعاد آن ۲۱۰*۶۹۳ سانتی متر مربوط به دوره ی صفویه نگهداری میگردد که گفته می شود این فرش از طرف پتر کبیر به امپراطور لیوپولد اول در وین هدیه شده است.

یکی دیگر از فرش های معروف دوره ی صفویه فرش معروف به فرش تاجگذاری است که در کپنهاگ در قصر روزنبرگ نگهداری میگردد. این فرش را یک کمپانی جهانی به همسر فردریک سوم در سال ۱۶۶۶ میلادی هدیه نمود. فرش بافت آن با ابریشم و زمینه ی آن با نخ های طلائی است. این فرش در تاجگذاری فردریک چهارم در سال ۱۶۹۹ و همچنین تاجگذاری های شاهان بعدی مورد استفاده قرار گرفت. گروهی از فرش های دوره ی صفوی به فرش های لهستانی مشهورند و این در حالی است که این فرش ها هیچ وابستگی به لهستان ندارد. گویند که فرش های ایرانی برای مشتریان لهستانی در کاشان بافته میشد بدین صورت که در سال ۱۶۰۱ میلادی یکی از پادشاهان لهستان به نام سیگیموند سوم فردی آمریکایی را به کاشان فرستاد تا آن تاجر بر روند تولید آن فرش ها نظارت داشته باشد. تعدادی از اینگونه فرش ها در خانواده های اشرافی لهستان مورد استفاده قرار گرفت و به لحاظ وجود چنین فرش های گرانبهایی اینگونه قالی ها به فرش لهستانی معروف شده اند.

بهر حال بیشتر فرش هایی که به خانه های اشراف لهستان راه می یافت هدایایی از طرف شاهان ایرانی بوده است و سرانجام در اواخر همین قرن گذشته بود که به خاطر نمایشگاه ۱۸۷۲ میلادی در ونیز با عنوان ارتباطات با شرق بود که این فرش ها و قالی های شرقی ارزش والایی پیدا کردند. این اتفاق باعث شده افراد بیشتری به فرش های شرقی علاقه مند گردند. فرش های زیادی به طرق مختلف در جاهای مختلف دنیا بافته میشود ولی هیچ یک از آنها جای فرش دستباف را نخواهد گرفت.

فصل دوم: وضعیت فعلی فرش های شرقی (الف) پنج گروه اصلی

برخی از افراد فرش را با توجه به نقوشی که دارد به گروه های مختلفی از جمله ترنجی، شکارگاهی، گلدانی، هندسی، محرابی و ... طبقه بندی مینمایند. گروهی دیگر فرش را بر مبنای بافته های آن طبقه بندی می کنند بر این اساس فرش بافی به گروه هایی همچون عشایری روستایی شهری و ... تقسیم می گردد. یکی از بهترین راه های طبقه بندی فرش رده بندی آن بر اساس محل تولیدش است لذا فرش های شرقی به پنج گروه اصلی زیر تقسیم می شوند:

-۱

فرش ایرانی به عنوان بهترین و بزرگ ترین گروه

گروه ترکمن شامل فرش های ترکمن، افغان و بلوچی است که در آسیای مرکزی بافته میشود.

گروه قفقازی که دارای اشکال هندسی است.

گروه فرش های ترکیه که تعدادشان بسیار کم است.

گروه های هندی، پاکستانی و چینی

ب: پشم پنبه و ابریشم

در تاریخ این سوال که چرا فرش دستباف محل زندگی اش را در شرق یافت، وجود دارد یکی از این دلایل آن است که ترکیه و ایران را رشته کوه هایی احاطه کرده اند که چرا گاه گوسفندان بوده و پشم آنها بهترین منبع برای فرش بافی است. ایران، هندوستان و پاکستان از تولید کنندگان عمده ی پنبه میباشند، چین بزرگترین تولید کننده ی ابریشم است. تار و پود فرش های عشایری عمدتاً از پشم است نخهای تار به صورت افقی قرار می گیرند، فرش های صددرصد پشمی ممکن است برآمدگی یا فرو رفتگی پیدا کند. برای بافت فرش پشم بهترین ماده ی اولیه است که البته دارای انواع مختلفی است. آب و هوا از جمله عواملی است که بر کیفیت پشم تاثیر می گذارد. همچنین قسمت های مختلف بدن گوسفند دارای پشم یکسانی نمیباشد مثلاً قسمت شانه ی گوسفند دارای پشم بهتری است. پشم گوسفند در سن ۸ تا ۱۴ ماهگی

کیفیت بهتری نسبت به پشم گوسفندان مسن دارد. پشم بعد از چیده شدن بلافاصله شسته شده و ریسیده می شود که بسیاری از افراد به خاطر کیفیت بهتر آن ترجیح می دهند که پشم با دست چیده شود. مقدار تاب پشم بستگی به استفاده آن داشته و اگر به عنوان پرز استفاده شود تابش کم خواهد بود تا رنگ را بهتر جذب نماید.

رنگرزی مواد اولیه فرش

پرز در آب حدود نیم ساعت مورد شستشو قرار می گیرد اگر پشم خیلی چرب یا روغنی باشد کمی صابون و ۳ درصد سودا به آن اضافه، سپس نخ به مدت نیم ساعت با زاج سفید دندانه داده می شود بعد آن را در رنگی که مورد نظر است ساعت ها و در موارد روزها میخوابانند و بعد آنها را در مقابل آفتاب خشک می کنند. چادر نشینان که وسیله و ابزار مناسب ندارند همواره مقدار کمی از پرز را رنگ می کنند. برای همین یکنواخت بودن پرز ها برای آنها مشکل است. ضمناً چون پشم از گوسفندان مختلف است همواره اختلاف میان رنگ ها وجود دارد. اکنون این اختلاف رنگ در فرش های عشایری ارزش پیدا کرده است. مهارت در رنگرزی مواد اولیه ی فرش یکی از شروط تولید فرش مرغوب است.

صنعتگران قدیم مهارت خوبی در ترکیب رنگها داشته اند، آنها از ریشه ساقه و برگ و گل های گیاهان مختلف جهت تهیه ی رنگ های متنوع استفاده نموده اند. رنگ قرمز اکثر فرش ها از ریشه ی گیاه روناس که بوته ای با ۳ تا ۶ سال عمر است بدست می آید. قرمز جگری از قرمز دانه که لاک حشره ای است تهیه و برای رنگ زرد از روشهای متنوعی همچون گل اسپرک، برگ مو و زعفران استفاده میکردند. رنگ آبی از گیاه نیل که در هند شرقی میروید تهیه میگردد و برای آماده سازی انواع سبزه ها از نیل و اسپرک کمک می گیرند. رنگ های قهوه ای و خاکستری از مواد طبیعی مانند پوست گردو و بلوط استفاده میشود.

شکل شماره ۴

گیاه روناس (ریشه و ساقه)

شکل شماره ی ۵

ساقه ی گیاه اسپرک

شکل شماره ی ۶

زعفران و گیاه ایندیگو

رنگ سیاه را میتوان از میوه ی بلوط آماده نمود، ولی در قالبیافی مصرف عمده ای ندارد زیرا با افزایش مصرف اکسید آهن در رنگرزی از عمر مفید پشم کاسته میشود، به همین خاطر مناطقی از طرح های فرش های قدیمی که دارای رنگ سیاه بوده زودتر از بین رفته است. ویلیام هنری پرکین شیمیدان انگلیسی در سال ۱۸۵۶ موفق به ساخت اولین ماده رنگرزی شیمیایی گردید، از آن زمان ساخت مواد رنگزا توسعه ی بیشتری پیدا کرد و به سرعت به بازارهای شرقی راه یافت. مردم کشور های شرقی به علت ارزانی، سرعت زیاد و آسانی کار با مواد رنگرزی شیمیایی از این رنگها استقبال کردند. به علت عدم ثبات مناسب مواد رنگرزی شیمیایی برای کاربرد در مواد اولیه ی فرش، در خرید فرشهای ایرانی مردم کشور های غربی دقت بیشتری می نمودند به همین علت در سال ۱۹۰۳ دولت ایران واردات مواد رنگرزی شیمیایی را قطع و استفاده از آنها را جهت رنگرزی خامه قالی ممنوع و جرایمی نیز برای مصرف کنندگان آن در نظر گرفته شد. با اقدام اخیر دولت ایران مجددا رنگرزی طبیعی احیا و از سال ۱۹۰۳ تا جنگ جهانی اول مواد رنگرزی شیمیایی در رنگرزی مورد استفاده قرار نگرفت و البته این مواد رنگزا در کشور های همسایه مورد قبول واقع شد. با وجود این ساخت و عرضه ی مواد رنگرزی شیمیایی تحول عمده ای داشته است و همان طور که گفته شد این رنگ ها سرعت عمل رنگرزی را افزایش داده و دارای شفافیت خاصی هستند.

به نظر شرقی ها هر رنگی معنی خاصی دارد و از آنجایی که عباي حضرت محمد (ص) سبزه بوده است، مقدس شمرده می شود. هیچ مسلمان واقعی از آن به عنوان رنگ اصلی استفاده نخواهد کرد. هندی ها و چینی ها رنگ سفید را نشانگر قدرت توانایی و قرمز نماد دارایی، ثروت و خوشی است. در چین رنگ زرد خاص لباس امپراطور ها بوده و برای مسلمان ها نشانگر بخشش و فداکاری می باشد. مجموعاً شرقی ها مهارت خاصی در تلفیق رنگ ها دارند و این امر سینه به سینه انتقال یافته و دنیایی از راز و رمز ها را با خود به همراه دارد.

دستگاه بافندگی فرش

فرش دستیاف عمدتاً در شرق تولید می شود و صرف نظر از سلیقه های متنوع تقریباً از تکنیک بافت یکسانی برخوردار است. لازم است قبل از هر مطلبی در رابطه با دستگاه قالبیافی ای صحبت کنیم که چادر نشینان از آن استفاده می کنند. این دار از نوع افقی بوده و به وسیله ی میخ بر روی زمین محکم بسته می شود. به لحاظ آنکه چادر نشینان مرتباً در حال حرکت می باشند این دستگاه برای آنها مناسب می باشد زیرا می توانند آنرا به راحتی به مکان دیگری منتقل نمایند و دقیقاً به همین دلیل فرش های تولیدی بافندگان عشایری در ابعاد کوچک می باشند.

در کارگاه های قالبیافی شهری و روستایی که به تولید قالیهای سفارشی مشغول می باشند از دستگاه قالبیافی عمودی استفاده میکنند که دارای دو ستون عمودی است که به وسیله چوب باریکتری به هم متصل شده و یک قاب محکم و همیشگی را تشکیل می دهد. تیرک های افقی قابل تغییر و جابه جایی هستند که بافنده میتواند آن را راحت تر بیافد. چنانچه دستگاه قالبیافی بگونه ای باشد که مقدار قالی بافته شده پیچیده نشود برای بافنده فرش بافت قسمت های میانی و بالای قالی مشکل خواهد بود برای حل این مشکل بافندگان فرش به روش های مختلفی همچون انتقال مقدار بافته شده به دور تیرک پایینی و بالاخره دوخت دو لبه ی فرش متوسل می گردند.

شکل شماره ی ۷
ابزارهای بافندگی

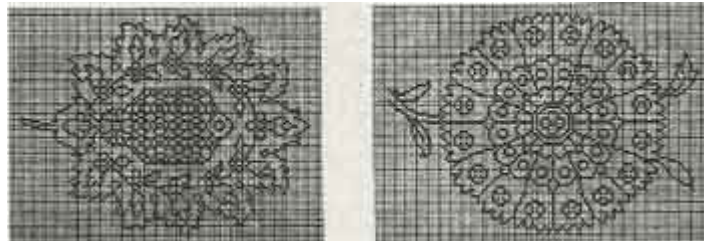
شکل شماره ۸
دار

بافت فرش

در ابتدا و انتهای فرش مقدار ی از بافت به صورت گلیم بافی انجام می گیرد و پس از آنکه گلیم بافی اولیه فرش بافته شد، بافنده شروع به بافت گره ها می نماید. غالباً پرز های پشمی به صورت دوکی شکل بسته به نوع رنگ مورد نیاز از بالا آویزان بوده به طوریکه دست بافنده به این دوک های نخ رسیده و براحتی می تواند عمل بافت فرش را طبق نقشه و طرح آن انجام دهد. هر گاه یک رج کامل بافته شد عمل پود کوبی فرش میبایست انجام گردد. بسته به سبک بافت ، هر فرش در هر رج می تواند یک یا دو پود داشته باشد . بافندگی فرش به همین صورت ادامه می یابد تا بالاخره تعداد رج ها به پایان رسیده و به همان اندازه که در آغاز گلیم بافی گردیده در پایان فرش نیز گلیم بافی می گردد. از آنجا که فرش بافی نیازمند سلیقه و ابتکار است و درعین حال حوصله زیادی می خواهد لذا اکثراً توسط خانم ها انجام می گردد.

فرش بافی در مناطق عشایری خاص زنان است و البته در کنار زنان فرزندان نیز برخی از کارها را انجام میدهند. در کارگاه ها بافندگی شهری و روستایی زنان و مردان با هم کار می کنند. نظارت بر بافت با شخصی به نام خلیفه (سر استاد) است که او مرتب نقشه را خوانده و بافندگان طبق دستور او می بافند.

طرح فرش بر روی کاغذ شطرنجی به صورت نقطه چینی نقاشی می گردد که هر مربع کوچک نشاندهنده ی یک گره است. بافنده همانند یک موزیسین که نت را دنبال می نماید نقشه ی فرش را مدنظر قرار می دهد طبعاً هر چه دقت بیشتری داشته باشد نتیجه ی کار بهتر خواهد بود.

شکل شماره ۹

دو نمونه گل شاه عباسی

در کارگاه های قالی بافی شهری و روستایی بافت فرش با برنامه ریزی قبلی و با طرح و نقشه معین بافته میشود و بالعکس فرش بافی در مناطق عشایری براساس نقشه های ذهنی است. بافنده ی فرش در هر روز بین ۶ تا ۱۰ هزار گره می زند که البته برخی بافندگان خیره و کارگاهی تا چهارده هزار گره در روز نیز می بافند. میانگین گره های بافته شده در هر ساعت ۸۰۰-۱۰۰۰ گره و در هر ثانیه ۳ گره میانگین بافت توسط بافنده است. چنانچه فرش ی ۲۵ گره در سانتی متر مربع داشته باشد براحتی می توان حدس زد که بافت یک تخته فرش هفته ها و ماه های زیادی طول می کشد. متراکم ترین و بزرگترین آنها ممکن است سال ها وقت بگیرد. بعد از اتمام بافت فرش کارهای تکمیلی فرش انجام میگردد که مهمترین آنها پرداخت فرش میباشد.

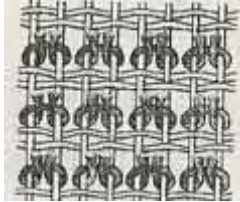
شستشوی فرش

یکی از مهمترین مراحل تکمیل فرش شستشوی آن است. با عنایت به اینکه در شرق همواره مشکل آب وجود دارد و از طرف دیگر شستشوی فرش عمدتاً به خاطر بهتر جلوه دادن رنگها می باشد، لذا این کار با دقت عمل فراوانی انجام گیرد. بعضی مواقع افراد ترجیح می دهند که فرش را صرفاً شستشوی معمولی داده و جلوی آفتاب پهن کرده تا خشک شود. امروزه در اکثر شهر های بزرگ کشورهای اروپایی منجمله لندن، هامبورگ، وین قالیشویی های بزرگ وجود دارد و در این کارخانجات شستشوی فرش با استفاده از مواد شیمیایی و تحت نظر مهندس شیمی انجام

مي گردد لازم به تذكر است كه بر اثر عمليات شستشو فرش كمى آب رفته و متراكم تر ميشود.

انواع گره رايج

در بافت قالي هاي شرقي به استثناي بخش گلیم باف قالي از دو نوع گره ي تركي و فارسي استفاده ميشود. مناطق قفقاز، تركيه از گره تركي و كشورهاي افغانستان، پاكستان، هندوستان، تركمنستان و چين از گره فارسي جهت بافت قالي بهره مي گيرند. نحوه ي زدن گره تركي بدین صورت است كه پرز را دور دو نخ از نخ هاي تار تابیده و سپس سر پرز اضافي قطع مي گردد. اما نحوه ي رزن گره فارسي بدین صورت است كه پرز از زیر يك نخ تار عبور کرده و پس از تاب خوردن به دور تار دومي، دوسر پرز از داخل دو نخ تار بیرون مي آید.

شكل شماره ۱۰

گره متقارن(تركي و قيوردن)

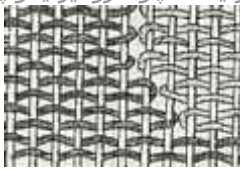

شكل شماره ۱۱

گره نامتقارن (سنه يا فارسي)

گلیم بافي

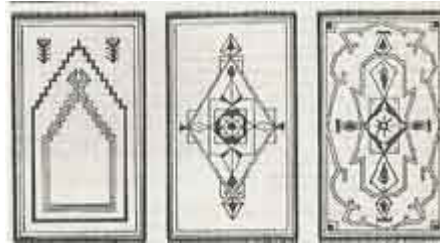
گلیم کلمه اي تركي است به معنای سجاده و این زیرانداز وجه تمایز آن با قالي است كه پرز ندارد. در گلیم یا زیر انداز هاي حصیر باف پود بر اساس ویژگی هاي طرح روي تارها بافته مي شود. بر خلاف پود گذاري قالي كه پود از گوشه اي به گوشه اي ديگر فرش عبور داده مي شود، در بافت گلیم عبور دادن پود بر اساس نقشه آن ميباشد. پودها آنقدر نزديك به هم قرار ميگيرد كه نخ هاي تار اصلا دیده نمي شود البته درزهاي كوچكي به موازات نخ هاي تار وجود دارد(مكان هايي كه رنگهاي مختلف به هم ميرسند) مگر آنكه پودها به همدیگر قلاب گردند و يا اينكه تراكم گلیم زياد باشد. گلیم معمولا نرم و نازك بوده و علاوه بر آن كه در شرق از آن به عنوان زیرانداز استفاده مي گردد استفاده هاي ديگري همچون روميزي و پرده و ... نیز ميشود.

شكل شماره ۱۲ بافندگي

طراحی فرش

صرف نظر از فرش هاي عشائري در بسياري از مواقع تعيين كننده اسم يك فرش شرقي منطقه ي جغرافيايي است، كه اصالت فرش مربوط به آن منطقه است. به لحاظ آنكه عشائري در محل ثابتي اسكان ندارند فرش هاي عشائري به نام قبائل توليد كننده فرش معروفند. مشخصه ي طرح ها و نقوش فرش ايراني تعدادي حاشيه است كه زمينه اصلي فرش را احاطه نموده است. زمينه ي فرش داراي طرح ها ي فوق العاده متنوعي همچون ترنجي، لچك ترنج، ترنجدار كف ساده و ... است. برخي از نقوش را اقوام مختلفی مورد استفاده قرار مي دهند في المثل از طرح محرابي علاوه بر ايرانيان تركمن ها، افغان ها، بلوچ ها و تركيه نیز استفاده مي نمايند كه البته هر کدام داراي ویژگی خاصي است.

شکل شماره ۱۳

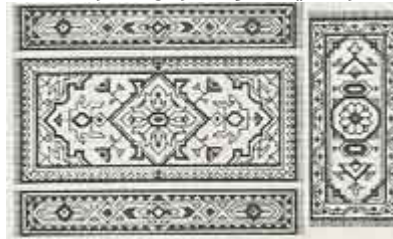
طرح های لچک ترنج و ترنجدار و محرابی

فصل سوم: سبک های تولید فرش دستباف در ایران

کشور بزرگ ایران با آب و هوا یی متنوع و اعجاب انگیز، قرن هاست که شناخته شده است اگر چه در دوره ی فعلی دارای اعجاز دیگری به نام نفت نیز گردیده است. ایران همواره دارای استاد کارانی خیره و پیشکسوت در عرصه ی هنر بوده است. در این کشور علاوه بر عشایر، روستاییان و شهرنشینان نیز به قالی بافی مشغول بوده و از قالی به عنوان کفپوش استفاده می شود. بر مبنای یک ضرب المثل شرقی که هر چه ایرانی ثروتمند تر باشد قالی هایش مرغوبتر خواهد بود، معمولاً خانواده های کم درآمد از فرش های ارزان تر و نامرغوب استفاده می کنند. همچنین بر مبنای این گفته که فرش اندوخته ی ایرانیان است،

در ایران رایج است که نقدینگی خود را در فرش دستباف سرمایه گذاری کنند تا در صورت لزوم بتوانند آن را سریعاً به نقد تبدیل نمایند. یکی از عمده ترین دلایل خرید فرش آن است که ما غریبه‌ها تمایل بیشتری به خرید فرش های کهنه داریم، به همین لحاظ اکثر فرش های دستباف ایرانی پس از مدتی استفاده به بازار کشورهای اروپایی و آمریکایی راه پیدا می کند. از آنجا که فرم اتاق های منازل ایرانی به صورت مستطیل می باشد تولید قالی و قالیچه نیز اکثراً به شکل مستطیل می باشد و اغلب فرش با وضعیت اتاق تنظیم می گردد. شیوه ی مفروش نمودن بدین گونه است که یک فرش با ابعاد ۲۵۰ * ۱۸۰ سانتی متر پهن می شود در کنار آن فرش دیگری به نام کلگی قرار می گیرد که حدود ۳-۴ متر طول و ۱/۵ متر عرض دارد. این دو فرش در کنار چند فرش دیگر به نام کناره (طول متغیر و عرض ۱۰۰-۸۰ سانتی متر) قرار می گیرند. مزیت این شیوه ی مفروش نمودن آن است که به راحتی میتوان فرش ها را جابه جا کرد.

شکل شماره ۱۴

سنت مفروش نمودن اتاق در ایران

سابقاً قالی بافی ایران عمدتاً تحت پوشش خانواده های بزرگ و مرفه بود و اکثریت تولیدات جنبه ی صادراتی داشت همچنین تا اواخر قرن نوزدهم ابعاد فرش های تولیدی کوچک بود زیرا امکانات تولید کم بود و تقریباً عمده تولید توسط عشایر ایران انجام می گردید. امروزه کاملاً بر عکس گردیده و بیشتر فرش های ایرانی در کارگاه های روستایی و شهری انجام می گیرد. استفاده ی تزئیناتی از فرش دستباف رو به گسترش بوده که منجمله می توان از فرش های هنری هدیه شده به مساجد را میتوان نام برد. فرش در زندگی ایرانیان نقش مهمی دارد به ویژه قالی های سجاده ای که بر روی آن نمازگزار در جهت خانه کعبه اقدام به اقامه ی نماز می

نماید. خداوند متعال نماز را در ۵ نوبت یعنی قبل از طلوع آفتاب، ظهر، غروب و عشا واجب دانسته است احتمال دارد که مربع های منقوش بر سجاده سمبلی از خانه ی کعبه باشد. مواد اولیه: قالی بافان ایرانی جهت بافت فرش ابریشم، پنبه و ابریشم استفاده می کنند البته بعضی از قبایل بلوچ از سوی بر جهت بافت لبه های فرش استفاده می کنند. برخی از فرش های ظریف دوران شکوه و عظمت قالی ایران در قرون دهم و یازدهم هجری با چله ابریشمی و پرز پشمی بافته شده است. ایران یکی از مهمترین مراکز تولید ابریشم در جهان می باشد، لذا ظریف ترین فرش ها با تار و پود و پرز ابریشمی در این کشور بافته میشوند. این فرش ها ممکن است در هر سانتی متر مربع تا یکصد گره داشته باشد. که البته فرش های صد در صد ابریشمی به لحاظ سردی، سختی و گرانی برای دکوراسیون منازل و موارد تزئیناتی کاربرد داشته و برای کفپوش مناسب نمی باشد. همچنین ایران یکی از مهم ترین مراکز تولید پنبه در جهان است که در کارگاه های قالیبافی ایران از نخهای پنبه ای به عنوان تار و پود استفاده می گردد. استفاده از نخ های پنبه ای به عنوان تار و پود باعث می شود که فرش به صورت کاملاً یکنواخت و راحت روی زمین پهن گردد. استفاده از نخ های پنبه ای در چله کشی فرش این مزیت را دارد که فرش در هنگام شستشو به طور یکنواخت کوتاه گردیده و سطح فرش دارای نا همواری و موج نمی شود. پرز مورد نیاز جهت بافت از شیوه ی دستریسی تامین می گردد و نخ های پنبه ای مورد نیاز تا قبیل از جنگ جهانی دوم از هندوستان وارد ایران می شدولی از آن تاریخ به بعد کارخانجات نخریسی و پشم رسی تاسیس و نیاز قالیبافان ایران را تامین می کند. این کارخانجات در شهرهایی مانند اصفهان، کاشان، قزوین، یزد و تبریز استقرار یافته است. عشایر ایران قرن هاست که از پشم علاوه بر پرز قالی به عنوان تار و پود قالی نیز استفاده می نمایند. گوسفندان ایرانی دارای نژادهای متنوعی هستند و لذا پشم متنوعی با طرافت های متفاوت و در رنگ های مختلفی همچون سفید، نخودی، شیری، شکری، قهوه ای و سیاه از این گوسفندان چیده می شود.

نمادها: حیرت انگیز بودن نمادهای فرش شرقی همواره به صورت یک سوال مطرح بوده است. یکی از متخصصین فرش شرقی به نام آقای سیسیل ادواردز در کتاب خود به نام قالی ایران می نویسد: برداشت بعضی از نویسندگان خارجی در مورد نماد های فرش ایرانی را باید با کمی تردید قبول کرد. چون ایرانی ها عاشق هنر هستند و یک الگو را به عنوان کار هنری قبول دارند برای ایرانیان اگر درختی دقیق طراحی گردد لازم نیست بیشتر از یک درخت باشد. الگوهایی که در طراحی قالی ایرانی استفاده می گردد یا همچون درخت، گل، برگ، حیوان، پرنده و ... از طبیعت پیرامون گرفته شده است و یا از سایر ملل همچون چینی ها و اعراب گرفته و بعد از تلفیق نقشی مطابق میل و سلیقه خود طراحی نموده اند. واقعیتی است که چون هنرمندان ایرانی ابر چینی و پرندگان باغ عدن را دوست داشته اند آنرا مورد استفاده قرار داده و پس از قرن ها استفاده به صورت طرحی در آمده است لذا این بدان معنی نمی باشد که هنرمندان ایرانی این طرح ها را از سایر ملل گرفته باشند. اصل دیگری که هنرمندان ایرانی رعایت می نمایند ایجاد زیبایی به وسیله ی تناسب و هماهنگی است.

شکل شماره ۱۶

نقش ماهه ابر چینی

بسیاری از طرح های هندسی برای اقوامی که در آغاز آنها را مورد استفاده قرار داده اند احتمالاً معانی ای داشته است، اما در اینکه این معانی اسرار آمیز بوده است ابهام وجود دارد. به احتمال قوی این طرح ها اعم از حیوانات، میوه، درخت و گلها برداشتی از طبیعت بوده که بر اثر عوامل فراوانی تغییر یافته است و در برخی از موارد تغییرات آنقدر زیاد است که دیگر قابل شناسایی نمی باشد. از دیدگاه سیسیل ادواردز یک زن صحرائشین بهنگام نشستن بر روی دار قالیبافی از طبیعت پیرامون خود بیشتر الهام می گیرد تا از دنیای غیر واقعی ایده ها.

شماره ۱۷

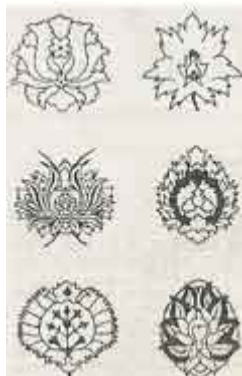
ستارگان و گل رز در فرش های ایرانی

از این رو دلایل کافی برای اینکه ما طرح های فرش ایرانی را با احتیاط تعبیر کنیم وجود دارد علیهذا هر فردی که در رابطه با نماد های فرش آسیایی تحقیق نموده تفاسیری به شرح زیر در مورد طرح های فرش داشته است.

نزد ایرانیان گل همیشه محور اصلی مورد پسند بوده است برآسی باغ ایرانی مشابه باغ عدن می باشد؟ گل ها در طرح قالی ایرانی بهر صورت فوق العاده متنوع ظاهر می گردند. گل داوودی و نیلوفر آبی نشانه ی خوش شانسی و باروری ، گل زنبق و سوسن که در فرش های ظریف ظاهر می گردند به مفهوم آزادی دین تلقی می گردند. رز یکی دیگر از قالی ایرانی است که به ندرت یافت می شود. نزد کرد های ایران ۴ گل رز ایران نماد درخت زندگی است و درخت زندگی نیز به عنوان یک نماد قدیمی در قالی ایران به معنای قدرت همیشه جاویدان ، ازدیاد طول عمر و زندگی همیشگی می باشد. درخت خرما نشانگر و نماد به آرزوی قلبی رسیدن و برکت در زندگی می باشد. بید مجنون یا بید گریان نماد غم و اندوه و مرگ و یا نماد تواضع و فروتنی است. طرح ایرانی از الگوهای همچون آسمان ، ابر ، رعد و برق ، حیوانات ، قندیل ، شانه و ... الهام میگیرد و این طرح ها در تمامی فرش های ایرانی اعم از فرشهای عشایری تا فرش های بسیار نفیس دیده می شود. از سگ نماد وفاداری ، خروس نماد محافظت از چشم بد ، شیر نشانه ی شجاعت ، شاهین سمبل پیروزی ، شانه نماد تمیزی و بالاخره از شمشیر به عنوان نماد قدرت در طرح و فرش های ایرانی استفاده می گردد.

طرح ها و نقوش

شاه عباس یکی از پادشاهان توانای ایرانی به عنوان یکی از پایه گذاران هنر ایرانی محسوب می شود او در در اصفهان کارگاه هایی را تاسیس کرد که در این کارگاه ها از بهترین فرش های تزیینی بافته می شد که این لطافت و زیبایی از سوسن سفید الهام گرفته شده است. این طرح ها اغلب با اشکال هندسی متنوع و موزون و به صورت ترکیبی در فرش ها دیده می شود. اغلب این نقش مایه ها به صورت دلپذیر و هماهنگ همانند به هم اتصال یافته و در میانه ی فرش با فاصله از همدیگر استوار بافته است. امروزه برای همه ی بافندگان ایرانی اعم از کاشان ، اصفهان ، تبریز و کرمان طرح شاه عباسی شناخته شده است.

شکل شماره ۱۸

گلهاي شاه عباسي

در قالیبافی ایران طرح کاج و برگ به نام بوته مشهور بوده که با وجودی که اصل آن در ابهام است نسبت به آن برداشت های مختلفی وجود دارد.

شکل شماره ۱۹

الگو های مختلف طرح بوته

از دیگر طرح های فراگیر در قالی ایران طرح هراتی است که از يك مدالیون کوچک که به وسیله ی ۴ برگ کمی تابدار احاطه شده به وجود آمده است. این طرح با تنوع فراوان و به صورت يك واگیره در سرتاسر فرش های کردستان ، سنه ، فراهان و بیرجند تکرار می گردد. طرح واگیره ای مینا خانی نیز در فرش های تبریز ، عشایر کرد و منطقه ی ورامین دیده می شود. در کرمان بافت فرش های تصویری رایج بوده ، از این طریق بسیاری از چهره ها در تاریخ به یادگار مانده اند ، به عنوان مثال در يك تخته فرش ناپلئون و فردريك کبير و پاپ با همدیگر بافته شده است. تصویر اغلب پادشاهان ایرانی ، اساتید خبره و ماهر و آثار بسیاری از نقاشان جهان و اشکالی از آشور

های قدیم بر روی این فرش ها بافته شده است. بر خلاف قالی های ترکیه ، عراق و قفقاز قالیبافان ایرانی از طرح های حیوانی و انسانی استفاده ی بیشتری می نمایند.

فصل چهارم: سبک های تولید فرش های ترکمن ، افغان و بلوچ

شکل شماره ۲۰

یکی دیگر از عمده ترین گروه های قالی شرقی که از محبوبیت زیادی برخوردار بوده و گستره ی وسیعی را نیز در بر می گیرد ، گروه بزرگی از قالی های قرمز رنگ می باشد که به دو گروه اصلی ترکمن و افغان تقسیم می شود.

قالی های ترکمن در منطقه ای که از غرب به دریای خزر ، از شمال به روسیه ، از جنوب به بخش های ایران و در شرق توسط تبت احاطه شده است بافته می شود این قالی ها توسط عشایری که از قدیم الایام به دامپروری اشتغال داشته اند بافته می شود. آنها گله های گوسفند و گاو های تبتی را درکوه ها و مراتع میچرانند و اکثرا سوار کار بوده و قرن هاست که سنت قالیبافی خود را حفظ کرده اند.

مارکوپولو جهانگرد ایتالیایی که از این منطقه بازدید نموده ، گفته است که بهترین قالی ها در بلاد ترکمن بافته می شود. گفته می شود مارکو تعداد زیادی از قالی های بافت این منطقه را خرید و با خود برد. قالی های اصیل ترکمن توسط عشایر بافته شده و به قالی های بخارا شهرت دارد. کمتر کسی میدانند که چرا هم اکنون یکی از دست بافته های منطقه به شاهزاده ی بخارا مشهور شده است. شاید یکی از عمده ترین دلایل آن این بوده که بخارا مرکز جمع آوری و صادرات اینگونه قالی ها بوده است. رنگ قرمز در این قالی ها به عنوان رنگ مسلط و اثر گذاری محسوب شده و طیف وسیعی از این رنگ از قرمز روشن تا قرمز شرابی و جگری در قالی ترکمن دیده می شود. قالیبافی ترکمن طی قرن ها سنت قالیبافی خود را حفظ نموده و تا کنون تغییری نیافته است شاید عمده ترین دلیل استفاده از رنگ قرمز در زمینه ی قالی آن است که قبایل ترکمن در اکثر ساعات روز دائما کار کرده و احتیاج به رنگ های تیره دارند تا به چشمان آنها استراحت بدهد ضمن آنکه نباید محدودیت دسترسي به منابع و مواد رنگزا را در این رابطه از نظر دور داشت.

نقش مایه ی اصلی در قالی ترکمن هشت ضلعی یا گل است و هر ایل طایفه ای برای خود نماد شبه گل دارد و از این طریق قالی هر طایفه از دیگر طوایف به راحتی قابل تشخیص است. دستبافته ی کوچک یا قارچین ممکن است دارای سه گل با حاشیه مناسب باشد که در قالی های بزرگ ممکن است به چندین ردیف برسد. داخل هر هشت ضلعی بخش هایی با رنگ سفید ، آبی ، زرد یا قهوه ای دیده می شود. رنگبندی اغلب در زمینه ی اصلی و حاشیه ثانویه مشخص است و نمای کلی دست بافته قرمز است. قبایل ترکمن آسیای مرکزی دارای گله های بزرگ و کوچ نشین بوده و دائما در حال حرکت در پی یافتن چراگاه بوده و در جلگه وسیعی در بخش شرقی دریای خزر زندگی میکنند. این قبایل در جمهوری ترکمنستان و در قسمت های از کشور ازبکستان در شهری به نام بخارا و در جنوب شرقی افغانستان استقرار یافته اند.

بخشی از سوار کاران بدوی ترکمن عادت داشتند مایحتاج خود را از طریق حمله به کاروان های تجاری تامین نمایند و لذا محدوده ی جغرافیایی خاصی نداشتند. اکنون قالی های گران قیمت و نفیس ترکمن در بین ترکمن های ایران ، آسیای میانه و مرز افغانستان بافته میشود.

تعدادی از این قالی ها در دوران گذشته از طریق مشهد و بخارا وارد بازار اروپا می شد. سالها پیش یکی از قبایل ترکمن به نام تکه که بهترین قالیبافان ترکمن را داشتند با چادر و اثاثیه از ترکمنستان به مناطق شمالی ایران مهاجرت نمودند مکانی که هنوز هم هنر سنتی خود را حفظ کرده و در آن زندگی می کنند. قالی های ترکمن اغلب توسط زنان و با کیفیت بالا و سرعت نسبتا زیاد بافته می شود. ماحصل کار زنان ترکمن را می توان در بسیاری از رسائل زندگی آنان همچون خورجین ، کجاوه شتر ، جل اسب ، پرده آلاچیق ، پرده دیوار کوب و البته قالی های کف آلاچیق مشاهده نمود. چوپانان ترکمن در تابستان زندگی فرح بخش خود را با گله هایشان در جلگه می گذرانند آنان برای سکونت از چادر های گردی که اسکلت چوبی داشته و بوسیله ی نمدهای ماتی پوشش یافته و آلاچیق نام دارد زندگی می کنند. فرش مخصوص برای جلوی درب ورودی وجود دارد که معمولا جفت آن هم در بالای درب به صورت آویزان دیده می شود، طرح این فرش به ۴ قسمت تقسیم شده که در هر بخش اغلب اوقات شمعدان زینتی را نشان می دهد شناسایی این فرش که کاجلی (قوچکی) نام دارد بسیار آسان است.

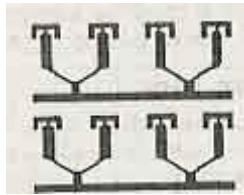
بسیار از دست بافته های ترکمن کاربرد آنها به صورت آویز بوده که برخی از آنها از پشت گلیم باف و فسمت جلویی آن گره دار و دارای پرز می باشد. این دست بافته ها با اسامی متنوعی همچون جوال ، توبره ، ساک دستی و ... در زندگی عشایر ترکمن دیده می شود.

به همان اندازه ای که در طرحهای ترکمنی از فرم ۸ ضلعی استفاده می شود از طرحی مشابه به فرم رطیل نیز در قالی های ترکمنی دیده می شود که نمادی از حفاظت است. اگر چه نقش مایه ها و مواد اولیه قالی های جدید مشابه قالی های قدیمی میباشد ولی به هیچ وجه دارای جذابیت و زیبایی قالیهای قدیمی نمی باشد.

رنگ آمیزی قالی های جدید دارای ظرافت قالی های قدیمی نبوده و بسیاری از نقش مایه های ظریف آن حذف شده است. نوع دیگر قالی های دستباف ترکمن قالی های بشیر است که همانند سایر دست بافته ها رنگ اصلی و غالب آن قرمز بوده و البته از رنگ زرد نیز در آن استفاده شده است. این قالی ها اغلب با طرح های هندسی کوچک عمولی مانند ستاره ، ترنج کوچک ، طرح هایی به شکل S ، و نقوش ابر مانند تزیین گردیده و در میانکار فرش نقوش هشت ضلعی دیده می شود.

شکل شماره ۲۱
گل ترکمن

شماره ۲۲
تزیینات شمعدانی در قالی ترکمن
(نگاره ی فوجکی - مترجم)

شماره ۲۳

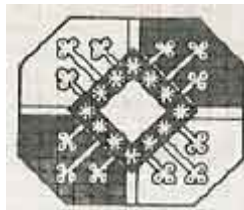
شکل شماره ۲۴
نقش مایه ی رطیلی

قالی های افغانی

در میان قالی های شرقی قالی ها افغانی از همه آسانتر مورد شناسایی قرار می گیرند زیرا در قالی های افغانی همواره رنگ قرمز باتنالیته های روشن و تیره و البته در قالی های قدیمی

غالبا رنگ مسي و درقالي هاي جديد از رنگ قرمزشرابي استفاده ميگردد. طرح اين قالي ها معمولا از هشت ضلعي هاي بزرگ با گل هايي که ناشيانه بافته شده تشكيل شده است. رنگ بندي کلي طرح بسيار تيره بوده و با گل هاي آبي و قهوه اي به چهار قسمت تقسيم شده است : نقوش هشت ضلعي اغلب در طول قالي به هم نزديک شده و در ميانکار فرش با تعدادي حواشي که بعضي اوقات کرم رنگ يا سفيد ميباشد احاطه شده همين رنگ هاي روشن اغلب در دو تا از هشت ضلعي ها ديده مي شود.

در نگاه اول قالي افغان به لحاظ دارا بودن رنگ هاي روشن ممکن است به قالي هاي ترکمن ترجيح داده شود. قالي هاي افغان به لحاظ داشتن رنگ هاي فرح بخش و زيبا ، عمر طولاني و قيمت قابل قبولتر محبوبيت زيادي کسب کرده است، اين قالي ها از پشم بافته و داراي سر ريشه ي بلند بوده بعضي از آنها حاشيه باريکي در دو انتهاي خود دارند. تفاوت زيادي بين قالي هاي شسته شده و ناشور وجود دارد که نبايد نسبت به آن بي توجه بود. قالي هاي افغان در اندازه هاي مختلف وجود دارد.

شکل شماره ۲۵

گل افغانی

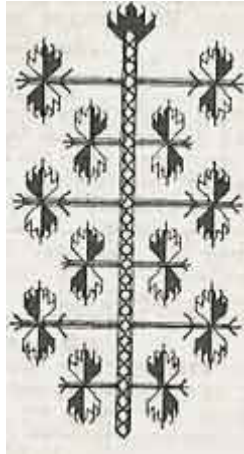

شکل شماره ۲۶

گل افغانی

قالي هاي بلوچي

منشا و ميذا قالي هاي زيبا و ساده ي بلوچي به درستي مشخص نمي باشد اما برخي بر اين عقیده اند که اين فرش ها از بلوچستان يعني منطقه اي در شرق ايران و جنوب افغانستان که هم اکنون قسمتي از خاک پاکستان مي باشد آورده شده است اما به نظر مي رسد محدوده ي بافت اين قالي ها بسيار فرا تر مي باشد و بيشتتر آنها توسط قبائل بلوچ خراسان بافته شده باشد. نقل قول قديمي نزد مسلمانان رايج است که مي گويد : خداوند در ابتداي خلقت بلوچستان را از اجزا و قطعه هاي کوچکي به وجود آورد که اين موضوع با رنگ هاي قهوه اي ، بژ ، قرمز تيره و سفيد در نقوش قالي هاي بلوچي به چشم مي خورد. اين قالي ها توسط ۱۲ قبيله ي عشائري بلوچ بافته مي شود که اگر چه از نظر رنگ مشابه هستند، ولي هر قبيله داراي طرح ها و نقوش ويژه مي باشد. اين قالي ها نيزه مانند ديگر قالي هاي عشائري داراي چله پشمي است و پرز آن بلند و براق مي باشد. همان طور که گفته شد قبائل بلوچ براي لور قالي از موي بز استفاده مي کنند.

شکل شماره ۲۷

درخت زندگی استیلیزه شده در قالی بلوچ

فصل پنجم : قالی های قفقازی

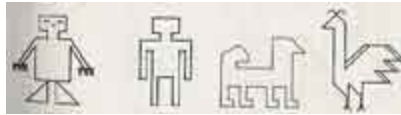

شکل شماره ۲۸

مناطق قالیبافی در قفقاز

قالی قفقازی در مناطق کوهستانی فی مابین دریای خزر و دریای سیاه تولید می گردد این منطقه تا قبل از سال ۱۸۱۳ بخشی از خاک ایران بود که در این سال به تصرف روس ها درآمد. قبایل مختلفی در ادوار مختلف در این منطقه ساکن شده اند. قبایل ترکمن آسیای مرکزی ، ترک ها ، فارس ها و ارمنه در این منطقه ساکن بودند و جالب آنکه قالی های قفقازی تصاویر مشترکی دارد. رشته کوه های منطقه باعث تقسیم آن به دو قسمت شده است که در بخشی از آن که راه های صعب العبور دارد بافندگان منطقه سنت رنگرزی و طرح های اصیل خود را حفظ کرده اند.

گره رایج در قالی بافی منطقه گره متفان است و تار و پود و پرز معمولاً از پشم و برای تار و پود به ندرت از نخ های پنبه ای استفاده می شود. در رنگبندی قالی های قفقاز از رنگ های قرمز ، آبی ، زرد ، سبز ، عاجی و قهوه ای استفاده می شود. طرح ها عمدتاً از نوع هندسی است و بخش عمده ای از نقش مایه ها را ستاره ها و اشکال متشابهک و طرح ساراستیکا تشکیل میدهد.

شکل شماره ۲۹

نقوش انسانی و حیوانی استیلیزه شده در قالی قفقاز (خروس سنگ و انسان)

استفاده از طرح های نباتی ، حیوانی و تصویری در این قالی ها رایج بوده ولی بقدری آنها هندسی و زاویه دار هستند که شناسایی آنها مشکل است. در قالی قفقاز از گل های دوست داشتنی و ظریف ایرانی به صورت شکسته استفاده می شود. امروزه قالی های قفقاز با کیفیت بالا تولید می گردد. فقط این سوال مطرح است که بازار کشور های آسیای میانه برای اینگونه فرش ها مناسب است؟ اگر چه بسیاری از این قالی ها به اروپا صادر می گردد. اگر چه پشم مصرفی این قالی ها بسیار عالی و طرح های آن سنتی و شکسته است اما از تنوع و غنای رنگ های کاربردی در قالی های امروز کاسته شده و به زیبایی و خوش نقشی قالی های قدیم نمی باشد.

فصل ششم : قالی های آناتولی

شکل شماره ۳۰

مناطق آناتولی

قالی های آناتولی هنوان و نام قالی های است که در کشور فعلی ترکیه بافته می شود زیرا قبلا یونانیان و ترک ها این منطقه را آناتولی می نامیدند. سابقه ی قالی بافی ترکیه به قرون ۷ و ۸ هجری بر می گردد. طرح های اولیه ی قالی این کشور هندسی یا حیوانی بود ولی در حدود قرن ۹ هجری تحت تاثیر هنر ایرانی قرار گرفته و در طرح هایشان از گل و گیاه استفاده نمودند. گفته می شود که قالی های آناتولی زود تر از قالی های ایرانی وارد بازار اروپا شده تاثیر زیادی بر روی طرح های اولیه ی قالی اروپایی به ویژه قالی اسپانیا گذاشت.

با این همه اولین نقاشی های اروپاییان قالی ایران را نشان می دهد که این کار از اوایل دهه ی ۱۹۳۰ میلادی آغاز گردید. در قرون ۱۱ و ۱۲ هجری قالی های ترکیه زینت بخش بسیاری از خانه های اروپاییان شد. منشا قالی های ترکی به درستی مشخص نمی باشد، گفته می شود که بیشتر قالی های از دو منطقه ی مرکزی آنکارا و قونیه آمده و در طول تاریخ از نقوش ایرانی و قفقازی تاثیر پذیری زیادی داشته است. در اواخر قرن ۱۳ هجری از میر یکی از مهمترین مراکز جمع آوری قالی های آناتولی گردید و از این مکان قالی به اکثر مکان قالی به اکثر کشور های اروپایی صادر می شد. در رنگبندی قالی از میر برای رنگ زمینه از رنگ های خاکستری روشن و کرم و برای گلها از رنگ صورتی و سبز استفاده می گردید.

قالی معروف دیگر آناتولی قالی اوشاک است دارای زمینه ی قرمز روشن و گل های سبز و آبی رنگ است. حتی گاهی اوقات ریشه های این قالی ها نیز سبز است. قالی های اوشاک برای مفروش نمودن اتاق پذیرایی و کتابخانه مناسب بوده و قبلا زینت بخش کف برخی از رستوران های اروپایی بود. از طرح های انسانی و حیوانی به ویژه از زمانی که مردم این کشور مشرف به دین اسلام گردیده اند به ندرت استفاده می شود. برای رنگبندی قالی ها از تنالیه های قرمز و آبی استفاده می شود و از سبز مشهور به سبز سیدی صرفا در قالی های سجاده ای استفاده می گردد. بافت انواع سجاده در قرون دوازدهم و سیزدهم هجری از اهمیت بیشتری برخوردار شد این سجاده ها از پشم بسیار خوبی بافته شده و علی رغم داشتن رنگ های روشن و ویژگی های یک دست بافته ی ممتاز را دارد. سال ۱۹۲۲ میلادی برای قالی های آناتولی سال بسیار بدی بود زیرا در این سال آتار ترک بنیان گذار ترکیه جدید از پیروزی خود بهره برداری کرده و با یونانی تباران ترک وارد جنگ شده و حدود ۲ میلیون نفر از آنان را که قرن ها در ترکیه زندگی می کردند به یونان بازگرداند. این واقعه برای فرش بافی شرق آسیا مهم بود به ویژه آنکه یونانیان ترکیه تلاش بسیاری در جهت ارتقا فرش بافی این کشور نموده بودند. اخراج یونانی تبارها ضربه ی هولناکی بر فرش ترکیه وارد نمود و باعث کاهش دست بافته های این کشور گردید.

فصل هفتم : قالی های هندی

در اواسط قرن هجدهم اکبر شاه امپراطور بزرگ مغول تعدادی از بافنده های ایرانی به هند آورد تا قالی بافی در این منطقه ترویج یابد. به دستور اکبر شاه و توسط استاد کاران ایرانی کارگاه های قالی بافی سلطنتی این کشور تاسیس و قالی هایی با طرح و نقشه ی ایرانی در کارگاه های فوق تولید گردید بعد ها شاهزادگان هندی از این ایده استفاده نموده و استاد کاران بیشتری را با خود از ایران به هند آوردند لذا همواره قالی های هندی به قالی های ایران بسیار نزدیک و مشابه بوده است. در زمان سلطنت شاه جهان (۱۰۳۳ - ۱۰۴۳) ضمن احداث بنای بسیار معروف تاج محل عمده ی قالی های نفیس و متمایز هندی بافته شده که این قالی ها عمدتا به سفارش شرکت های اروپایی تولید گردید. به عنوان نمونه می توان از دو فرش مشهور این دوره نعلق به کمپانی گردلیرز و فرش فورملین موزه ی ویکتوریا و آلبرت نام برد. صادرات فرش از این کشور عملا از اواخر قرن سیزدهم هجری شروع و متناسب با افزایش صادرات فرش از این کشور طرح ها و نقوش و رنگبندی قالی های هندی با خواست خریداران اروپایی تطبیق یافت. امروزه هند سهم عمده ای از تجارت جهانی فرش را داراست و تولید قالی در این کشور بر مبنای سفارش است. تعداد قابل توجهی از قالی های هندی از طرح

های قالی از میر و اوشاک ترکیه کپی می کند، که البته با کیفیت نازل تری نسبت به فرش های اصیل ترکیه تولید می گردد. بافته های هندی مواد اولیه ی مورد نیاز خود را از انبار های مرکزی تحویل گرفته و به دهکده های خود می برند تا قالی طبق دستور العمل و نقشه ی ارائه شده بافته شود. رنگرزی مواد اولیه به صورت متمرکز انجام می شود تا به مقدار کافی و مورد نیاز بافته جهت بافت قالی در اختیار وی قرار گیرد و در مواردی نیز رنگرزی مواد اولیه مستقیماً توسط بافته انجام می شود. یکی از معیار های مهم در کیفیت قالی پشم مصرفی آن است و طبعاً تار های بلند و ظریف پشمی برای تولید پرز قالی مناسبتر می باشد. نخ های چله ی قالی های ارزان قیمت از چتایی انتخاب می گردد. پرز هایی که معمولاً به صورت دستریس تهیه می گردد نسبت به خامه های تولیدی کارخانجات پشم رسی دارای امتیازاتی منجمله شفافیت رنگی است. امری که ظهور آن در خامه های نامرغوب و پست سالیان درازی به طول می انجامد. صدور قالی های هندی بعد از جنگ جهانی دوم نیز از سر گرفته شد که متأسفانه نسبت به قالی های قبلی کیفیت نازل تری داشت و دارای پرز زبر و خشن، رنگ های خام و نخ های چتایی بود. در کارگاه های قالی بافی هندوستان عمدتاً مردان مشغول بافت قالی می باشند و به ندرت می توان شاهد بافتندگی زنان در کارگاه های قالی بافی بود. اغلب چهار تا شش کارگر روی یک نیمکت نشسته و طبق دستور خلیفه (استاد راهنما) مشغول بافت قالی می شوند. تعدادی از قالی های هندی و چینی به صورت برجسته بافته می شوند بدین صورت که افراد خبره و ماهر به وسیله ی قیچی های تیز و ظریف شیار هایی در اطراف نقوش به وجود می آورند به طوری که این طرح ها برجسته به نظر می رسند. برجسته نمودن نقوش ممکن است در تمامی قسمت های قالی یا صرفاً در بخش هایی از آن صورت گیرد.

فصل هشتم: سبک های تولید فرش در پاکستان

پاکستان از غرب به ایران و افغانستان، از شمال به کشمیر، در شرق به هند و از جنوب به دریای عمان محدود میشود. مردم کشور مسلمان و قالی های دستباف آن که عمدتاً به سبک قالی ایرانی است در لاهور و کراچی بافته می شود. نمونه هایی از طرح ها و نقوش قفقازی و ترکمن نیز در بین فرش های پاکستانی یافت می شود. پشم مورد استفاده در قالی پاکستان بسیار ظریف و مرغوب است. تار و پرز برخی قالی های پاکستانی پشمی است و نقطه ضعف این قالی ها ریشه های پشمی آن است که اغلب سریعاً مندرس می گردد. قالی های کراچی معمولاً مرغوب تر از فرش های لاهور می باشد. اما باید اذعان کرد که نه قالیچه های پاکستانی و نه قالیچه های هندی لطافت، ظرافت و زیبایی فرش های ایرانی را ندارد. قیمت کم قالیچه های پاکستانی باعث گسترش فروش آن در بازار های اروپایی گردیده است. مسئولین کشوری تلاش می نمایند تولید فرش را کنترل و استاندارد های کیفیت تولید فرش رعایت شود.

فصل نهم: سبک های تولید فرش در چین

تحول در تکنیک و شیوه ی طراحی فرش به قرن دوازدهم هجری بر می گردد و از آن تاریخ تا کنون قالی بافی در چین روند تکاملی داشته است. مراکز اصلی بافت قالی چین شهرهای: پاتو، پکن، کالگان، شانگهای و تین تسین می باشد. استان شان تنگ به عنوان مهم ترین مرکز پرورش ابریشم عمده ترین محل بافت فرش های ابریشمی چینی است. طرح های مورد استفاده در فرشهای چین از نظر سبک طراحی بسیار سنتی بوده و البته استفاده از این طرح ها مختص قالیبافی نمی باشد. بافندگان فرش در کشور از اشیایی مانند ظروف چینی، وسایل برنزی، آج و دندان فیل الهام گرفته و در طرح های قالی این اشیا را مورد استفاده قرار میدهند. طرح هایی که در فرش های اصیل چینی دیده می شود اغلب بیانگر نمادهای مختلف مردم چین میباشد که این نقشهای هارا می توان به سه گروه عمده تقسیم کرد: ۱- نمادهای چین باستان ۲- نماد های بودا ۳- نمادهای تائو

بخش عمده ای از فرش های چینی با طرح های هندسی تولید می شود. در میانکار فرش طرحی وجود دراد که اغلب از تزیینات پیچ پیچ، گلها و یا حروفی که اغلب بیانگر شادی هستند تشکیل شده است.

لچک این فرش ها عمدتاً دارای تزیینات سه ضلعی است که متناسب با طرح میانکار است. الگوی ساراستیکاکه در قالی های چینی بافته می شود مربوطه به هیتلر نیست بلکه نماد های باستانی است که به طور گسترده ای در هند و یونان و حتی در اروپا در طول عصر برنز دیده شده است.

نشانه های کوچک و گردی که در حواشی فرش می باشد نماد هایست که همانند (shou)

بیانگر خوشبختی می باشد. بودایی ها و تائوئیها همواره تمایل داشته اند تا انسان ها و حیوانات را به تجسم و نمایش در آورند. چینی ها علاوه بر استفاده از اشیا و وسایل پیرامون زندگی در طرح ها، از قدرت سرشار اندیشه نگاری استفاده نموده اند. برخی از نماد ها و طرح های این کشور بسیار عزیز و محبوب می باشند. نماد های هشت گانه ی بودایی همانند چرخ، سایبان، چتر آفتابی، گل لاله، صدف حلزونی، گلدانی با آب زندگی، دو ماهی و گره جاودانی می باشد که در طرح های قالی چین مورد استفاده قرار می گیرد. همچنین از نمادهایی همانند عود، کتاب، صفحه شطرنج و مینیاتور که بیانگر چهار هنر عالی در چین می باشد در نقوش فرش این کشور استفاده می گردد.

از هشت نماد تائویی ها که عبارتند از : شمشیر ، کدو وعصا ، گل لاله ، فلوت ، نی ساخته شده از بامبو ، عصای جادو ، بادبزنی دستی ، قاشقک و سید گل ، نیز در طرح ها و نقوش فرش استفاده می شود..

از اشیای مختلفی که در چین به عنوان یکصد شیء قیمتی شناخته شده است همانند گلدان ، کوزه ، نقاشی ، قوری و ... نیز در طرح فرش ها استفاده می شود. موجودی که در اکثر طرح های فرش چینی دیده می شود ازدها است که نمادی از قدرت خیرخواهانه است. هم در اروپا و هم در آسیا همواره ازدها نقش برجسته ای در خرافات عامیانه داشته است به عقیده ی چینی ها ازدها هیولایی ضعیف و بد خو نیست، بلکه موجودیست که بر نیرو های طبیعی جهان حاکم بوده و به همین دلیل مورد احترام است. این ازدهاست که به عقیده ی چینی ها بعد از ۱ سال خشکسالی از ژرفای دریا و یا رودخانه سر بیرون می آورد تا برای خاک تفتیده باران را مهیا سازد. در چین باستان ازدها سمبل قدرت سلطان بود، سیمرغ پرده ای افسانه ای است که در طرح فرش چین رایج است و نمادی از امپراطوری و نشانی از نامیرایی است. استفاده از حیواناتی همچون فیل به عنوان نماد نیرو ، گوزن نمادی از فراوانی و مرغ ماهیخوار به عنوان نماد طول عمر در فرشهای چین رایج است. در فرش های قدیمی این کشور از اسب هم استفاده شده است که اگر فقط یک اسب باشد و سفید باشد، نماد این داستان است که این اسب کتاب مقدس بودا را از هند به چین حمل می کند شیر نشان دیگری از بودایی هاست که ذاتا نگرهان بودا بوده و از لحاظ منسب نگرهان ویژه ی معبد بوداست. چینی ها همچنین از انواع گلها و گیاهان در طرح های فرش خود استفاده می نمایند مثلا گل نیلوفر به عنوان گل بودا و نزد آنها مقدس ترین گلهاست. گلشقایق نماد ثروت و ارجمندی است. این گل نزد چینی ها عزیز بوده به طوری که در نقاشی های خود آنها به کار برده و خانه هایشان را با آن زینت می دهند. گل نرگس نزد چینی ها نشانگر سعادت و نیکی است و شکوفه ی درخت هلو نشانه ی بهار و دیرپایی و حتی نامیرایی است و انار سمبل حاصلخیزی است. رنگبندی فرش های چینی بسیار آرام بخش بوده و از تنالیت های مختلف آبی ، زرد ، قهوه ای ، قرمز برای رنگبندی طرح قالی های قدیمی و امروزه بیشتر از رنگ های آبی ، طلایی و قرمز تیره در تنالیت های مختلف جهت نقشه ی فرش استفاده می شود. همچنین در برخی از دستبافته های چینی رنگ های سبز یا قهوه ای روشن غالب می باشد. قالی ها و قالیچه های قدیمی تر چینی در بسیاری از طرح های زیبا هنوز در بازار های جهانی یافت می شود اما بسیار گران قیمت است، ولی امروزه فرش های چینی با قیمت های بسیار متعادلی به بازار عرضه می گردد و بافندگان چینی توانسته اند روز به روز سهم بیشتری از بازار جهانی فرش را به خود اختصاص دهند پشم مصرفی در قالی چین نسبتا زبر و عمر فرش چینی طولانی و علیرغم اینکه دارای تراکم زیادی نیست خیلی صاف و هموار است. یکی دیگر از ویژگی های فرش چین طول پرز آن است که اندازه ی آن بین یک تا و اینچ متغیر است.

فصل دهم : معیار های ارزیابی فرش

از پایان جنگ جهانی دوم قیمت انواع قالی و قالیچه در حال افزایش است. در اروپا لندن و هامبورگ مهمترین مراکز تجاری فرش می باشند. زوریخ و استکهلم نیز از دیگر مراکز توزیع فرش دستبافت است. لنینگراد را به خاطر صادرات قالیچه های روسی و نیویورک را به عنوان مهمترین مرکز تجارت فرش در آمریکا نباید فراموش کرد. قیمت فرش به عوامل متعددی بستگی دارد. دو فرش ممکن است حتی در یک منطقه داشته باشند ولی از نظر ارزش تفاوت های زیادی داشته باشد. طرح و نقشه ، رنگبندی ، کیفیت پشم و مواد مصرفی و همچنین عوامل انسانی در قیمت گذاری فرش موثر هستند. همه ی بافندگان دارای تحر هنری یکسان و دقت عمل مشابه نمی باشند لذا برای ارزیابی فرش باید عواملی مانند تعداد گره ، مرغوبیت و نظم گره ها ، خواب یکنواخت و نداشتن عیب و شرایط عمومی فروش را باید مورد مطالعه قرار دهیم. فرش های افغانی غالبا ظاهری خسته کننده دارد که به خاطر عدم شستشوی این فرش هاست. بدیهی است که قیمت فرش های شسته شده در شرایط مساوی بیشتر از فرش های ناشور می باشد. طبعاً هر خریداری برای انتخاب یک قالی به نکات زیر توجه می نماید : اولاً آیا این فرش را دوست دارد و برای او جذابیت خاصی دارد؟ ثانياً آیا فرش مورد نظر با سایر لوازم منزل هماهنگی دارد ؟ ثالثاً آیا فرش بیش از قیمت خود ارزش دارد؟ در غرب معمولا قالی کهنه گران تر از قالی نو می باشد لذا امکان دارد برخی از قالی فرسوده باشد و یا در مورد فرش های عشایری ممکن است دارای چین و چروک بوده و کناره ی آن تروفنگی داشته باشد. بسیاری از عیوب فرش را می توان بر طرف نمود مثلا چین و چروک را می توان با کشیدن قالی از بین برد. تروفنگی فرش نیز قابل بر طرف شدن است. طبعاً برطرف کردن عیوب فرش مستلزم انجام هزینه است که می بایست از قیمت آن کسر گردد.

فرش دستبافت را بر حسب ابعاد آن در بازار طبقه بندی می کنند که مهمترین ابعاد آن به شرح زیر است:

- ۱- قالي : فرشي است که در اندازه هاي معمولي همچون ۳*۳ ، ۳*۴ ، ۳/۵ * ۲/۵ و ... بافته مي شود.
 - ۲- کلگي : دستبافته ايست که طول آن دو تا سه برابر پهناي آن مي باشد. مانند ۱/۵*۵ متری
 - ۳- کناره : فرشي است که عرض آن حدود يك متر و طول آن از ۲/۵ تا ۸ متر متغير مي باشد.
 - ۴- ذرع و نیم : دستبافته ايست که در ابعاد ۱*۱/۵ متر بافته مي شود.
 - ۵- دو ذرع : فرشيست که در ابعاد ۲/۱۰*۱/۳۰ متر بافته مي شود.
 - ۶- پشتي : در ابعاد متنوعي همچون ۰/۷۰ * ۰/۵۰ ، ۰/۹۰ * ۰/۶۰ ، ۱/۲۰ * ۰/۷۰ متر بافته مي شود.
 - ۷- پادري : دستبافته اي است که در ابعاد ۰/۴۰ * ۰/۲۵ يا ۰/۸۰ * ۰/۵۰ متر موجود مي باشد.
- فصل يازدهم : معرفي عمده ترين مناطق قاليبافي در کشور هاي شرقي**

فرش شماره ي يك : تبريز

اين قالي در شهرستان تبريز بافته شده که يکي از مراکز اصلي فرش ايران محسوب مي گردد. اين شهر در شمال غربي ايران گرده و براي مدتي پایتخت کشور بود. (دوره ي صفويه) هنوز هم تبريز يکي از مراکز مهم توليد و تجارت فرش ايراني است. فرش در ابعاد متنوعي در اين منطقه بافته مي شود.

تار و پود فرش تبريز از نخ و بعضا از ابريشم و پز آن پشمي و گاه از ابريشم مرغوب است. گره رايج در فرش تبريز گره متقارن و فشرده گي گره ها زياد است به طوري که فرش تبريز کاملاً متراکم است. پز قالي تبريز اندکي زير است، زيرا آب مورد استفاده ي رنگزي داراي املاح زيادي است. بسياري از توليدات فرش تبريز مانند آنچه در تصوير مي بينيد داراي طرح هاي حيواني يا شکارگاهي مي باشد. استفاده از طرح هاي گل و گياه نيز در فرشبافي اين منطقه رايج است. حواشي قالي تبريز بسيار زيبا طراحي مي گردد. ضمناً شهر تبريز مرکز توليد فرش و ساير بخشهاي اين شهرستان همچون هريس مرکز توليد انواع قاليچه است.

مهم ترين ويژگي های فرش تبريز در حال حاضر عبارتند از :

- ۱- تنوع و کثرت رنگ ها
 - ۲- حرکت آرام رنگ ها
 - ۳- زنده بودن رنگ ها
 - ۴- کوتاه بودن ساق پز
 - ۵- وجود شيار هاي طولی در پشت فرش
 - ۶- دارا بودن پود زير ضخيم تر
 - ۷- دو پوده بودن
- فرش شماره ي دو : بيجار

این قالی توسط کرد های بیجار بافته شده که قطعا یکی از قدیمی ترین فرش هایست که در حال حاضر در ایران بافته می شود. گره آن سنه و متر اکم است ، بنابراین فرش خیلی محکم و شکننده است. برای پرز فرش بیجار از پشم دستریس استفاده می شود. به لحاظ آنکه نقشمایه های این فرش از الگوهای تاریخی الهام گرفته طرح این قالی بسیار نفیس بوده و دارای ترنجی است که به وسیله ی واگیره های کوچک هراتی احاطه شده است. ترنج مرکزی با خطوط قوی از بقیه ی میانکار متمایز گردیده و رنگبندی آن تنالیه های مختلف آبی و قرمز است و البته از رنگ های دیگر نیز در این طرح استفاده شده است.

فرش بیجار يك حاشیه ي اصلي و سه تا هشت حاشیه ي کوچکتر داشته و در اندازه هاي متنوعي بافته مي شود.

مهم ترین ویژگی های فرش بیجار :

- ۱- ابعاد متنوع
- ۲- رنگ های غالب آن آبی تیره و قرمز لاکه
- ۳- مهمترین طرح های آن بوته ، هراتی و مینا خانی
- ۴- فشردگی پود ها
- ۵- گره متقارن

فرش شماره ي سه : اردبیل

برای بسیاری از افراد نام اردبیل یاد آور فرش های معروف اردبیل است که یکی از آنها در موزه ي ویکتوریا و آلبرت لندن و دیگری در موزه ي هنر لس آنجلس نگهداری می گردد. این فرش احتمالا در شمال غرب ایران یا کشور آذربایجان بافته شده است.

تار و پود و پرز این قالی از پشم است ولی امروزه جهت بافت قالی از تار و پود نخي نیز استفاده می شود. رنگ های زمینه ي قالی اردبیل معمولا آبی ، کرم یا قرمز است.

طرح ها و نقوش قالی این منطقه بسیار مشابه فرش قفقاز است. اگرچه همان طور که می بینید مایه هایی از نقوش گردان در این فرش دیده می شود. این فرش ترنج هایی با گل های خاص دارد که در زمینه ي آرام آن پرجاذبه است. همچنین گره های بافته شده منظم و به عنوان يك فرش خوب توصیه می شود.

مهم ترین ویژگی های این فرش :

- ۱- کاربرد رنگ های روشن
- ۲- تشابه و نزدیکی بسیار به طرح های قفقاز
- ۳- بافت قالی های کوچک پارچه
- ۴- تک پوده بودن
- ۵- گسترش گلیم بافی
- ۶- استفاده از دار قالیبافی افقی

فرش شماره ي چهار : مهربان

قالی های مهربان همانند سایر فرش های تولید منطقه ی هریس و گورآوان می باشد ولی گره های آن زیر تر و محکم تر است.

تار و پود آن همواره از نخ و پرز آن پشمی است. طرح قالیچه ی مهربان از گل هایی با سبک شاخه شکسته و دارای لچک ترنج است. قالی شماره ی ۷ یکی از فرش های خوب منطقه ی مهربان است که در رنگبندی آن قرمز به عنوان رنگ اصلی و از تنالیته های آبی و قهوه ای نیز استفاده شده است.

طرح این فرش به عنوان فرش هریس در بازار های جهانی شناخته شده می باشد.

مهم ترین ویژگی های این فرش :

- ۱- استفاده از طرح های شاخه شکسته
- ۲- تک پوده بودن
- ۳- استفاده از رنگ های گیاهی
- ۴- محدود بودن رنگ ها به نسبت فرش تبریز

فرش شماره ی پنج : همدان

از فرش همدان به نیکویی یاد شده است. این فرش در ناحیه ی وسیعی شامل هزار روستا که همدان مرکز آن محسوب می گردد بافته می شود. فرش همدان دارای طرح های بسیار متنوعی است که با تار و پود نخی و پرز پشمی بسیار محکم بافته می شود. در بافت قالی همدان از گره متفاران استفاده می شود. فرشی را که در تصویر می بینید رنگ زمینه ی آن قهوه ای متمایل به شتری است که در فرش بافی همدان کاربرد زیادی دارد. رنگهای دیگر فرش همدان قرمز کم رنگ ، آبی و به ندرت سبز است. طرح این فرش از طرح های اصیل همدان است.

قالیافی در همدان به دو گروه شهری و روستایی تقسیم می شود. مهمترین ویژگی های

قالی های روستایی آن به شرح زیر است :

- ۱- تک پوده بودن
- ۲- کاربرد طرح های هندسی
- ۳- تعداد رنگ های محدود
- ۴- تولید فرش های کوچک پارچه
- ۵- استفاده از تار و پود و پرز پشمی

مهم ترین ویژگی های فرش های مناطق شهری همدان عبارتند از :

- ۱- استفاده از رنگ های سبز روشن و سیر ، زرد طلایی ، نارنجی ، سورمه ای ، آبی سیر ، آبی روشن ، قرمز و زرشکی
- ۲- تولید فرش با تراکم بیست و پنج تا سی و پنج رج
- ۳- استفاده از رنگ های شیمیایی

فرش شماره ي شش : همدان

این قالی نیز از نمونه های دیگر فرش های همدان است. تار و پود آن نخی و پرز آن از پشم ظریف و نرم می باشد. نقوش حواشی آن کاملاً هماهنگ با نقش بوته میری میانکار است. این طرح در زمینه ی بسیار زیبایی بافته شده است. فرش های مناطق عشایری همدان معمولاً کوچک پارچه است.

مهم ترین مناطق قالیبافی در استان همدان عبارتند از :

- ۱- شهر همدان با ۴۵۷۱۲ دار قالی
- ۲- اسد آباد با ۸۵۵۸ دار قالی
- ۳- توپسرکان با ۹۱۵۰ دار قالی
- ۴- ملایر با ۱۴۸۵۴ دار قالی
- ۵- نهاوند با ۷۲۲۸ دار قالی

مهم ترین طرح های مناطق شهری همدان عبارتند از :

- ۱- دسته گلی بسیار نزدیک و مشابه دسته گلی ساروق
- ۲- شاه عباسی افشان ، لچک ترنج و ترنج دار
- ۳- اسلیمی
- ۴- درختی
- ۵- گل فرنگ
- ۶- گلدانی
- ۷- تلفیقی

فرش شماره ي هفت : موصل

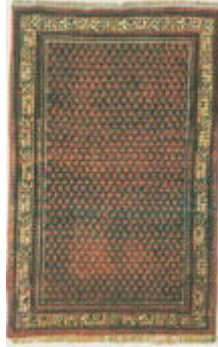
فرش موصل نیز از فرش های منطقه ی همدان و غرب ایران محسوب می گردد. تار و پود آن نخی و پرز آن از پشم لطیف می باشد و تراکم گره آن چندان فشرده نمی باشد. اگرچه این فرش در شهر همدان بافته نشده اما مانند فرش هایی است که در اطراف همدان مانند : بورچلو ، بوبک آباد و مزلقان می باشد. به ندرت قالی های این منطقه دارای تنوع رنگی است.

کیفیت تولیدات منطقه به لحاظ گستردگی منطقه متغیر است.

فرش هایی که در منطقه ی غرب ایران قبلاً تولید می گردیده به فرش های موصل مشهور شده اند زیرا از طریق این شهر وارد بازار های جهانی می شده است. که بخش عمده ی آنها شامل فرش های شهری همدان بوده است که دارای ویژگی های زیر بوده اند :

- ۱- استفاده از نقشه ی گردان
- ۲- استفاده از رنگ های متعدد
- ۳- دارا بودن ابعاد استاندارد
- ۴- ظرافت بافت

فرش شماره ي هشت : سرابند اراك

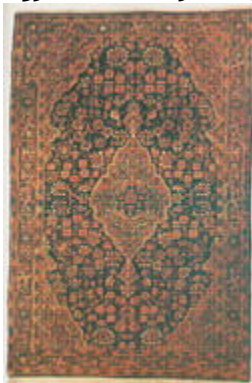

فرش شماره ي هشت قالي است که در منطقه ي سرابند با تار و پود نخي و پرز ابريشمي بافته شده است. گره اين فرش نامتقارن مي باشد ولي در منطقه ي سرابند برخي از مواقع از گره متقارن نيز استفاده مي گردد. رنگ زمينه معمولا قرمز و به ندرت از ابني نيز استفاده مي شود. اين طرح که غالبا در فرش هاي ماشيني نيز استفاده مي شود شامل واگيره اي است که انسان را ببياد درخت کاج مي اندازد و بوته ميری نيز ناميده مي شود. ميانکار فرش به وسيله ي حاشيه ي اصلي و چندین حاشيه ي کوچکتر احاطه گردیده که حاشيه هاي کوچک نظير به نظير مشابهند.

مهم ترين مناطق فرش بافي استان مرکزي

- ۱- اراك با توليد قالي هاي درجه يك و دو
- ۲- مشك آباد که در مسير راه اراك قم قرار گرفته است.
- ۳- فراهان که در شمال اراك قرار گرفته است.
- ۴- محلات
- ۵- سرابند که ارزان ترين قالي ها قاليچه هاي ساروق در اين منطقه توليد مي شود.
- ۶- خوانسار که توليد کننده ي قاليچه هاي هندسي مشهور به ويس مي باشد.

فرش شماره ي نه : ساروق اراك

منطقه ی ساروق در استان مرکزی و از توابع اراک در جنوب غربی تهران واقع گردیده است. فرش ساروق با گره سنه به صورت محکم و منظم و با پشم زیبا و براق بافته می شود. تار و پود نخ ی آن باعث می شود که فرش محکم و مقاوم بوده و فی الواقع فرش ساروق در بین فرش های ایرانی محکم ترین بافت را داشته باشد. رنگ زمینه قرمز یا آبی و در بسیاری از مواقع کرم است. طرح فرش ساروق فوق العاده تزیینی است که انسان را به یاد قالیچه ی کرمان یا کاشان می اندازد. این نمونه فرش نشان دهنده ی هماهنگی و هارمونی نقوش میان کار و حواشی با لچک ترنج می باشد.

مهم ترین طرح های ساروق عبارتند از :

- ۱- دسته گلی با رنگ قرمز دوغی و مسی که معروف ترین آن ساروق آمریکایی است.
- ۲- قاب قابی که عمدتاً در محلات بافته می شود ولی در خوانسار و گلپایگان و اراک قابها تنوع بیشتری دارند.
- ۳- بوته میری که در میر و سرابند بافته شده و مشخصه ی آن بوته ی کوچک و رج شمار کم می باشد.
- ۴- کومه ی تلفیقی که از گل و بوته و حیوان به صورت تلفیقی در محلات بافته می شود.
- ۵- هراتی که عمدتاً در سبک پنج متن بافته می شود.
- ۶- کف ساده ، لچک ترنج ، افشان و همچنین محرابی به مقدار خیلی کم

فرش شماره ی ده : ساروق اراک

این فرش نیز مربوط به منطقه ی ساروق است که ترکیب بندی آن اندکی با شماره ی نه متفاوت است. فرش دارای ترنج مرکزی و گلهای ظریفی در اطراف آن است. رنگ آن مسی و با گره بسیار محکم و تراکم بالایی بافته شده است. این فرش نیز همانند سایر فرش های ساروق از مقاومت خاصی برخوردار است و بر روی کف اتاق به راحتی قرار می گیرد.

مهم ترین ویژگی های فرش ساروق

- ۱- تولید فرش های بزرگ پارچه
- ۲- استفاده از رنگ های قرمز آبی و کرم به عنوان رنگ های زمینه و زرد و سبز و سایه ای از قرمز جهت ترسیم طرح ها
- ۳- گره فارسی
- ۴- رج شمار از متوسط تا ظریف
- ۵- ساختار محکم

فرش شماره ي يازده : سنه (سنندج)

این نوع قالی در حوالی شهر سنندج در غرب ایران بافته می شود. تار و پود آن از نخ بوده و ممکن است برخی مواقع از پود پشمی نیز استفاده شود. مطلب بسیار جالب آنکه گره رایج در بافت فرش های سنه گره متقارن می باشد و به ندرت بافندگان این منطقه از گره سنه استفاده می کنند. نرم تر بودن فرش و زبر بودن پشت فرش از خصوصیات ویژه ی فرش سنه می باشد.

قالی سنه دارای خصوصیات زیر می باشد :

۱- استفاده از نقش های هراتی ، بوته ای ، گلدانی

۲- کاربرد گره ترکی

۳- استفاده از پشم ظریف و لطیف

غالب بودن تنالیه های رنگی آبی ، شیرینی ، قرمز و سبز

۵- کاربرد گسترده ی طرح گلفرنگ و مستوفی

فرش شماره ی دوازده : فراهان اراک

منطقه ی فراهان واقع در استان مرکزی یکی از بزرگ ترین مناطق تولید فرش ایرانی است که فرش های آن بسیار زیبا و قدیمی می باشد. این فرش دارای تار و پود پنبه ای و پرز آن از پشم است. بافندگان این منطقه از گره متقارن و نیز از گره نامتقارن استفاده می نمایند. طرح این قالی هراتی است که در اندازه های متنوعی تولید می شود. از تنالیه های مختلف آبی و قرمز در میانکار استفاده می شود. بازار فرش فراهان کشور های غربی است. مشابه فرش فراهان در منطقه ی محال اراک نیز بافته می شود که زبر تر بوده و در اروپا و آمریکا به نام محال به فروش می رسد.

مهم ترین خصوصیات فرش فراهان به شرح زیر است :

۱- در ابعاد قالیچه ، کناره ، معمولی و بزرگ پارچه بافته می شود

۲- از رنگ های آبی نیلی ، سبز تیره ، زرد نارنجی و قرمز استفاده می شود.

۳- طرح های آن متنوع می باشد اما طرح ماهی در حوض و طرح گل حنا از مشهورترین طرح های آن است.

۴- گره رایج فارسی است ولی از گره ترکی نیز در برخی مواقع استفاده می شود.

فرش شماره ی سیزده : لرستان

قالی های لری توسط عشایر و روستایی های لرستان انجام می شود. تار و پود این قالی های از پشم بوده اما برخی مواقع ممکن است قالی لری دارای تار نخي و پود پشمي باشد. بافت قالی لری از پرز پشمي و با استفاده از گره متقارن انجام میشود. فرش لری دارای نقوش هندسي است. همان طور که در تصویر می بینید این فرش دارای سه ترنج بر روی زمینه ای از آبی تیره می باشد. پرز قالی لری بلند و نسبتاً زبر و کیفیت بافت آن خوب است. لرها که مانند کردها از مادها منشعب شده اند امروزه به صورت قبایل مشتمل بر چندین هزار خانواده در استان لرستان ساکنند. مهم ترین خصوصیات دستبافته های آنان به شرح زیر است:

- ۱- از نظر ابعاد به ندرت از ابعاد قالیچه تجاوز می کند.
 - ۲- رنگ های قرمز روناسی ، آبی نیلی و سبز و زرد کاربرد بیشتری دارند.
 - ۳- نقوش عمدتاً هندسي است.
 - ۴- تار و پود از پشم خود رنگ است.
 - ۵- گره ترکی و با رجشمار های کم تا متوسط بافته می شود.
- فرش شماره ی چهارده : کرمان

فرش کرمان در جنوب ایران مرکز بافت فرش های تصویری زیبا و کیفی است. این فرش ها عمدتاً در ابعاد ۲*۳ متری ، ۳*۴ متری است. تار و پود فرش کرمان از نخ و پرز آن از پشم مرغوب می باشد که با گره سینه بافته می شود. تنالیتنه های رنگی آن کرم کم رنگ ، سبز یا آبی میباشد. این طرح از طرح های اصیل منطقه ی کرمان است.

قالی کرمان دوره های زیر را تجربه نموده است:

- ۱- دوره ی شالبافی که عمدتاً طرح های قالی از ترمه ی کرمان الهام گرفته شده است.
 - ۲- دوره ی سبزه زار یا گل افشان که عمدتاً طراحان کرمان از طبیعت الهام گرفته اند.
 - ۳- دوره ی کلاسیک که در این دوره طرح های افشان اسلیمی و شاه عباسی رایج گردید.
 - ۴- دوره ی گوبلن که متاسفانه طرح های آوسون و ساوونری رایج گردید.
 - ۵- دوره ی کلاسیک که مجدداً طرح های اسلیمی و شاه عباسی رایج گردید.
- فرش شماره ی پانزدهم : کرمان

نوع خاصی از قالی کرمان است که ترنج زیبایی آن بر روی زمینه ی آبی قرار گرفته است. میانکار این فرش را حاشیه مداخل در بر گرفته و این امر نشاندهنده ی مهارت طراحان این منطقه در ترکیب و تلفیق گلهاست. این گونه فرش های تزئینی با گلبوته های کوچکی که در سراسر فرش گسترده شده در انگلستان بسیار طرفدار دارد. این فرش سالیان متمادی است که به ویژه در بازار تجاری انگلیس عرضه می گردد. بدیهی است که قالیبافی منحصر به شهر کرمان نمی باشد بلکه در نواحی اطراف کرمان نیز قالیبافی رایج و تقریباً همه ی آنها به عنوان فرش های کرمانی به بازار عرضه می گردد. البته فرش هایی که در یزد بافته می شود به نام فرش یزد و فرش هایی که در راور بافته می شود به نام فرش راور کرمان شناخته می شود. استفاده از نقوش انسانی و حیوانی بسیار رایج است.

مهم ترین ویژگی های فرش کرمان به شرح زیر است :
در تمامی ابعاد به ویژه اندازه های نرمال تولید می شود.
بیشتر از رنگ های ملایم و روشن مانند سبز مایل به زرد ، صورتی ، شیری و قرمز و آبی استفاده می شود.
طرح های آن فوق العاده متنوع بوده به ویژه از طرح های شکار گاهی ، تصویری ، گلدانی ، ترنج دار استفاده می شود.
گره فارسی و متاسفانه در دو دهه ی اخیر از گره کمان شیب نیز استفاده می شود.
تار و پود آن پنبه ای بوده و برای بافت آن از سه پود استفاده می شود.

فرش شماره ی شانزده : قشقایی فارس

ایل قشقایی یکی از بزرگترین قبایل عشایری ایران است که در منطقه ی وسیعی در شمال غربی شیراز اسکان دارد. فرش قشقایی عمدتاً توسط زنان بافته می شود. تار و پود و پرز فرش قشقایی از پشم است. گره کاربردی بافنده ی قشقایی گره سنه ولی برخی از قبایل آن از گره قیوردز نیز استفاده می کنند. رنگ های مسلط بر قالی قشقایی قرمز ، قهوه ای متمایل به قرمز ، آبی و کرم می باشد. فرش قشقایی معمولاً دارای ترنج بوده و زمینه ی فرش با اشکال هندسی که به طور بسیار ماهرانه کنار هم قرار داده می شوند پوشیده شده است. ممکن است نقوش حیوانی و نباتی از قبیل سگ ، پرنده ، گلبرگ ، گل تزیینی ، شاخ قوچ و در مواردی ستاره در طرح فرش قشقایی وجود داشته باشد.

- به لحاظ کیفیت بهترین دستبافته های عشایری استان فارس مربوط به ایل قشقایی می باشد که عمده ترین ویژگی های آن عبارتند از:
- ۱- به استثناء گبه که چند پوده است بقیه ی دستبافته های قشقایی دو پوده بوده و عمدتاً پود مصرفی بنفش رنگ می باشد.
 - ۲- طوایف دره شوروی و کشکولی از گره فارسی و ما بقیه ی طوایف از گره ترکی استفاده می نمایند.
 - ۳- نقوش آن شامل نقوش اشکالی (متن فرش پر از خورده نقشه و ریزه نقشه) و نقوش منتظم (ماهی در هم ، مازه ، محرمات) و نقوش خاص (نقشه ی وزیر مخصوص و گبه های شیری فارس)
 - ۴- رنگبندی فرش های قشقایی روشن و شفاف و بین ۸ تا ۱۲ رنگ میباشد.
 - ۵- معمولاً در اندازه های کوچک پارچه تولید می شود.

فرش شماره ی هفده : افشار

فرش افشار توسط عشایر اقشاری بافته می شود که در مناطقی بین شیراز و کرمان زندگی می کنند. اقوام افشار ابتدا در کشور عثمانی سکونت داشتند اما با سلطان عثمانی در مورد مالیات به جنگ برخواستند لذا شاه عباس از آنان در ایران پذیرایی نمود و از آنزمان در ایران زندگی می کنند. اگر چه این فرش توسط عشایر بافته شده است اما تار و پود آن از نخ است زیرا بازار این فرش ها کرمان است. بافندگان افشار مواد اولیه ی مورد نیاز خود را از بازار کرمان تهیه می کنند. گره مورد استفاده بافندگان اقشاری گره متقارن و از پشم مرغوب جهت فرش استفاده می کنند. برخی از بافندگان افشار نیز از گره متقارن استفاده می کنند. طرح قالی های افشار گل های استیلزه شده است که سراسر فرش را می پوشاند. زمینه ی قالی معمولاً قرمز یا آبی است و استفاده از خامه ی سفید یا کرم از دیگر ویژگی های قالی افشار است.

افشار ها که به زبان و لهجه ی ترکی صحبت می کنند عمدتاً در اطراف سیرجان زندگی می کنند. گفته می شود که توسط شاه عباس به این منطقه کوچ داده شده اند. دستبافته های آنها دارای ویژگی های زیر می باشد.

۱- اکثراً در ابعاد قالیچه و کناره است.

۲- از رنگ های قرمز تیره ، قرمز قهوه ای و آبی تیره به عنوان رنگ های غالب و از رنگ سفید و شیری و زرد برای ایجاد تضاد استفاده می نمایند.

۳- نقوش هندسی و شامل لوزی ، شش ضلعی ، هشت ضلعی و مشابه فرش های قفقاز از طرح های حیوانی نیز استفاده می شود.

۴- تار و پود آن از پشم که به رنگ آبی یا قرمز می باشد.

۵- گره آن ترکی و با تراکم درشت تا متوسط بافته می شود.

فرش شماره ی هجده : قشقایی فارس

این فرش نیز توسط عشایر قشقایی منطقه ی فارس بافته شده است به همین لحاظ فرش نسبتاً نرمی است. این فرش بر روی تار و پودی از پشم و موی بز بافته می شود. شهر شیراز محل جمع اوری و صادرات کلیه ی فرش های تولیدی عشایر استان فارس از جمله قشقایی ها و ایلات خمسه میباشد. فرش هایی که در شهر شیراز بافته می شود. عمدتاً بافت آن از تراکم کمتری نسبت به سایر فرش های منطقه بر خوردار است. زمینه ی میانکار فرش شیراز عمدتاً دارای رنگ آبی یا قرمز و به ندرت از کرم استفاده می شود. پرز این فرش ها زبر و ترنج آن از نوع دنداندار است که تعدادی نقوش حیوانی و گل های استیلیزه شده با سبک شاخه شکسته را در بر می گیرد. در فرش شیراز حواشی با رنگ های متنوعی بافته می شود و استفاده از منگوله های آویخته شده به فرش جهت تزئین آن رایج است.

- استان فارس در حال حاضر دارای بیست شهرستان ، شست و دو بخش ، پنجاه و هفت شهر، سه میلیون و سیصد هزار نفر جمعیت می باشد که صد و پنجاه هزار نفر آن را عشایر تشکیل می دهند. مهم ترین قبایل فرش باف استان عبارتند از
- ۱- بولوردی که این گروه در شهر شیراز و روستاهای اطراف زندگی می کنند.
 - ۲- ایلات خمسه که شامل پنج ایل عرب ، باصری ، نفر ، بهارلو و اینان لو می باشند.
 - ۳- ایلات قشقایی که شامل پنج ایل دره شور، کشکولی بزرگ ، کشکولی کوچک ، شش بلوکی ، فارسی مدان و عمله میباشد.
 - ۴- مناطق روستایی که شامل دستبافته های لری ، آباد و نیریز می باشد.

فرش شماره ي نوزده : آباڤه و شيراز

آباڤه از شهر های مهم استان فارس است که در مسیر جاده ی اصفهان- شیراز قرار گرفته و مرکز بافت فرش هایی است که به همین نام شهرت یافته است. تار و پود آن از نخ و پرز این فرها پشمی و گره آن سنه است. رنگ های مسلط فرش آباڤه قرمز، خرمایی، قهوه ای و آبی می باشد و رنگبندی آن کاملا هماهنگ است. اگر چه طرح فرش آباڤه شباهت زیادی به فرش های قشقایی دارد، قی الواقع این فرش تلفیقی از طرح های فرش ایرانی و فرش قفقازی است. طرح دارای ترنج مرکزی با زمینه ی قرمز رنگ است نقش های مشابهی در لچک های فرش با زمینه ی سبز ظاهر می گردد. گل های کوچک و برگ ها در سراسر فرش به شیوه ی سحر آمیزی پراکنده شده که به حاشیه های باریک محدود می گردد.

ویژگی های عمومی قالی های شیراز عبارتند از :

- ۱- غالب بودن سبک شاخه شکسته در تمامی نقش ها
- ۲- عاری بودن ضمیمه ی لچک و وجود سه ترنج لوزی یا شش ضلعي متصل به هم در مرکز فرش
- ۳- وجود حاشیه ای که از سه تا هفت قاب متصل به هم تشکیل شده است.
- ۴- نرم بودن بافت فرش
- ۵- وجود بک نوار گلیم باف آبی یا قرمز به ویژه در قالی های قدیمی
- ۶- استفاده از رنگ های طبیعی

فرش شماره ي بیست : بختیاری

عشایر بختیاری در استان چهار محال و بختیاری در مجاورت اصفهان زندگی می کنند. فرش بختیاری با تار و پودی از نخ و با پشم خوب و مرغوب بافته می شود. پرز فرش نسبتاً ضخیم می باشد. گره رایج متقارن و رنگ های مسلط بر فرش قرمز و آبی زنگاری و کرم می باشد. فرش بختیاری غالباً به قاب هایی تقسیم شده که هر یک از این قاب ها دارای تزیینات گلدار استیلزه شده خاص خود است. همان طور که ملاحظه می نمایید در فضای میانکار فرش نقش درخت زندگی در داخل قاب ها قرار گرفته است.

قالیچه ها و قالی های چهار محال و بختیاری که به نام های بی بی باف ، شلمزار ، سامان و حوری مشهورند در جنوب شرقی اصفهان تولید می گردد. که مشهورترین ویژگی های آن به شرح زیر است:

- ۱- در ابعاد متنوعی تولید می شود.
- ۲- رنگ های اصلی آن سفید ، شیری ، قرمز و انواع قهوه ای و سبز و زرد است.
- ۳- علاوه بر نقوش هندسی عمدتاً از طرح لچک ترنج و قاب قاپی استفاده می کنند.
- ۴- عمدتاً از گره ترکی استفاده می کنند و فرش های درشت باف آن در منطقه ی حوری و ظریف باف آن در منطقه ی چال شتر و سامان بافته می شود.
- ۵- رنگ های طبیعی جایگاه ویژه ای دارند و از گیاه گندل ، جفت استفاده ی فراوانی به عمل می آید.

فرش شماره ي بیست و یک : بختیاری

هر یک از نواحی بختیاری دارای طرح خاصی می باشد در این تصویر ما نمونه ای از فرش لچک ترنج این منطقه را می بینید. از دیگر ویژگی های فرش بختیاری نخ های پود آبی رنگ آن است که از پشت به طور کامل متمایز است. در منطقه ی بختیاری فرش های با کیفیت و مرغوب عنوان بی بی باف را دارند. احتمالاً بی بی به زانی اطلاق می گردیده ایت که بر بافت قالی های مرغوب در ناحیه ی بختیاری نظارت داشته اند.

یکی از مشهور ترین دستبافته های منطقه ی بختیاری قالی های بی بی باف است. در باب وجه تسمیه ی بی بی باف اشارات زیادی به عمل آمده است که مهم ترین آنها به شرح زیر است:

۱- گفته شده است که چون بافندگان فرش از همسران خوانین اطاعت پذیری داشته اند لذا قالی هایی که تحت نظارت این افراد تولید می شده از مرغوبیت بسیار خوبی برخوردار بوده است و چون به همسر خان لفظ بی بی اطلاق می گشته است این قالی ها نیز به بی بی باف مشهور گشته است.

۲- چون بافت قالی های کیفی کار زنان با تجربه بوده لذا این قالی ها به بی بی باف مشهور شده است.

۳- گفته شده است که برای اولین بار آموزش فرش بافی به منظور تولید فرش های بزرگ پارچه توسط زنی سیده انجام گرفت و از آن تاریخ قالی های قاب قابی به بی بی باف مشهور گشت.

فرش شماره ی بیست و دو : مشهد

این شهرستان مرکز استان بسیار وسیع خراسان است که این استان دارای شهرستان های بسیاری است. مشهد مرکز جمع آوری قالی های شهری و روستایی ایران است. فرش مشهد دارای تار و پود نخی است ولی عشایر اطراف مشهد از تار و پود پشمی برای قالیچه بافی استفاده می نمایند. پرز مورد استفاده پشمی است که معمولاً از پشم خیلی مرغوب و نرم به کار می برند. رنگ های قرمز، کرم و آبی رایج ترین رنگ های کاربردی در قالی مشهد است. اکثر فرش های مشهد دارای طرح لچک ترنج بوده و میانکار فرش توسط تعدادی حواشی که از مهمترین سنت های قالی بافی ایرانی است احاطه شده است. همچون سایر نقاط ایران فرش مشهد دارای یک حاشیه ی اصلی و چند حاشیه ی کوچک تر می باشد. برخی از بافندگان ساکن مشهد ترک زبان بوده و در بافت فرش از گره متقارن استفاده می نمایند در نتیجه پشت فرش دارای برجستگی هایی می گردد.

مشهد به عنوان بزرگ ترین مرکز قالیبافی در شمال شرق ایران و خراسان به عنوان بزرگترین استان ایران دارای بیش از ۲۰۰ هزار دار قالیبافی و ۴۰۰ هزار بافنده است. که سالانه بیش از ۱/۵ میلیون متر مربع فرش تولید می کنند.

دستبافته های شهر مشهد دارای ویژگی های زیر است:

- ۱- استفاده از طرح های افشان و لچک ترنج شاه عباسی با گل های درشت
- ۲- استفاده از رنگ های کرم ، قرمز و سورمه ای به عنوان رنگ های مسلط
- ۳- استفاده از گره فارسی و ترکی
- ۴- استفاده از دستگاه قالیبافی گردان ترکی
- ۵- استفاده از رنگ های طبیعی و شیمیایی
- ۶- تولید فرش های درشت باف و ظریف باف

فرش شماره ی بیست و سه : نایین

شهر نایین به عنوان یکی از مهمترین شهر های استان اصفهان واقع در مرکز ایران مرکز تولید فرش هایی به همین نام است. قالی نایین دارای گره سنه ، تار و پود نخي و پرز پشمي مرغوب و لطيف مي باشد. به لحاظ بافت مرتب و منظم فرش نایین این فرش ها کاملا متمایز مي باشد. رنگ زمینه غالبا کرم و طرح آن فوق العاده زیبا و هماهنگ است که این امر نشانگر مهارت فوق العاده ی هنرمندان ایرانی است.

قالی نایین که در تصویر مي بینید ترکیبی ماهرانه از ترنج مرکزی و لچک های زیبا با گل های لاله در میانکار فرش است که البته توسط تعدادی از حواشی مهار شده است. برآستی که این فرش فوق العاده جذاب و متوازن است.

دستبافته های نایین دارای ویژگی های زیر است :

۱- فوق العاده ظریف می باشد به طوری که در شهر نایین کمتر فرشی با رجشمار زیر چهل بافته می شود.

۲- استفاده از شیوه ی چله کشی فارسی

۳- کاربرد گره فارسی که در منطقه ی نایین خفت نامیده می شود.

۴- محدود بودن رنگ ها که در بسیاری از فرش ها کمتر از ده رنگ می باشد.

۵- مسلط بودن رنگ های کرم ، آبی و سورمه ای و عنابی در رنگبندی فرش

۶- بافت قالی های بزرگ پارچه

۷- کاربرد گسترده ی مواد رنگزای طبیعی

فرش شماره ي بيست چهار :کاشان

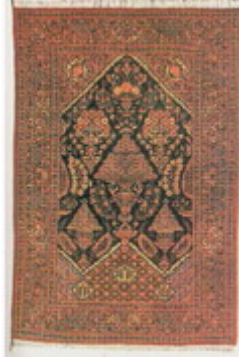

کاشن یکی از مراکز مهم فرشبافی ایران است که در آن فرش های با تراکم و با استحکام استثنایی تولید می گردد. این شهرستان در حدود قرن دهم هجری محل تولید فرش های بسیار مرغوب عصر طلایی فرش ایران بود. البته برای مدتی فرش های زربفت کاشان به فرش های لهستانی مشهور گشتند. که بعد ها مشخص شد این فرشها به سفارش دولت لهستان در کاشان بافته شده است. امروزه قالی کاشان دارای تار و پود نخی و پرز آن از پشم مرغوب است. فرشی را که در تصویر می بینید دارای طرح لچک ترنج می باشد که با انواع گل های شاه عباسی تزئین گردیده است. رنگ زمینه ی قالی کاشان قرمز یا آبی بوده و طرح آن از تنوع رنگی برخوردار است. کاشان به عنوان مرکز تولید قالی های پلوزن امروز نیز یکی از بزرگترین مراکز تولید فرش ایران است که قالیهایی با مشخصات زیر

تولید می کند:

- ۱- در تمامی ابعاد تولید فرش انجام می شود.
- ۲- رنگ های آبی ، قرمز ، بز و شیرین رنگ های مسلط زمینه است.
- ۳- طرح های اسلیمی ، لچک ترنج ، گلدانی و محرابی از مشهورترین طرح های آن است.
- ۴- تار و پود آن از نخ یا ابریشم می باشد.
- ۵- بافت آن بسیار فشرده و با گره فارسی انجام می شود.

فرش شماره ي بيست و پنج : كاشان

نمونه ی دیگری از طرح های قالی کاشان است که در کاشان آن را حاج خانمی می نامند. این طرح در نزد قبایل قشقایی و مردم کرمان نیز رایج است. رنگ زمینه ی میانکار آبی و طرح دارای تنوع رنگی است. همان طور که گفته شد این شهرستان محل بافت تعدادی از نفیس ترین قالی های ایرانی می باشد. طرح های اصیل ایرانی به گونه ای ناباورانه و تعجب انگیز طراحی می گردد و نقوش فرش کاشان نیز در این زمره قرار دارد. برخی از تولیدات فرش کاشان صرفاً جنبه ی تزیناتی داشته و به عنوان کفپوش کاربردی ندارد. در کاشان قالیچه های صد در صد ابریشمی بافته می شود.

فرش کاشان دو پوده و با گره سنه بافته می شود. رنگرزان قدیمی کاشی برای تهیه ی رنگ قرمز از گیاه روناس استفاده می کردند. مهم ترین طرح های آن شاه عباسی لچک ترنج ، شاه عباسی افشان ، گلدانی سرتاسری ، ترنج قندیلی ، محرابی با طرح درختی ، هندسی جوشقانی ، گلدانی حاج خانمی ، منظره بافی و چهره بافی بوده است. سابقاً قالیبافان کاشان قالی های خود را با کرک (پشم مریوس) می بافتند ولی امروزه از این نظر دستبافته های قم بر آنان پیشی گرفته است. احیای مجدد قالیبافی در کاشان را باید مدیون طراح و بافنده ی معروفی همچون محتشم بدانیم و البته نباید فعالیت های حاج حسن ، حاج محمد جعفر اصفهانیان و استاد حسین کاشی را از یاد برد. کاشان همچنین محل سکونت هنرمندانی همچون اربابی ، فضلای ، ثابت افسری می باشد

فرش کاشان دو پوده و با گره سنه بافته می شود. رنگرزان قدیمی کاشی برای تهیه ی رنگ قرمز از گیاه روناس استفاده می کردند. مهم ترین طرح های آن شاه عباسی لچک ترنج ، شاه عباسی افشان ، گلدانی سرتاسری ، ترنج قندیلی ، محرابی با طرح درختی ، هندسی جوشقانی ، گلدانی حاج خانمی ، منظره بافی و چهره بافی بوده است. سابقاً قالیبافان کاشان قالی های خود را با کرک (پشم مریوس) می بافتند ولی امروزه از این نظر دستبافته های قم بر آنان پیشی گرفته است. احیای مجدد قالیبافی در کاشان را باید مدیون طراح و بافنده ی معروفی همچون محتشم بدانیم و البته نباید فعالیت های حاج حسن ، حاج محمد جعفر اصفهانیان و استاد حسین کاشی را از یاد برد. کاشان همچنین محل سکونت هنرمندانی همچون اربابی ، فضلای ، ثابت افسری می باشد.

فرش شماره ي بيست و شش : قم

یکی از قدیمی ترین شهر های ایران است که به عنوان دومین شهر مذهبی ایران در جنوب تهران قرار گرفته است. شاه عباس از پادشاهان دوره ی صفوی در آن مدفون است. قالی قم بر روی نخ های پنبه ای یا ابریشمی بافته شده و جهت پرز مصرفی از پشم خیلی ظریف که در ایران اصطلاحاً کرک نامیده می شود استفاده می کنند. گره مورد استفاده ی بافندگان نامتقارن و رنگبندی طرح ها و نقوش فرش قم فوق العاده متنوع است. از تنالیه های کرم و آبی بیشتر استفاده می شود. بافت قالی در این شهرستان با حوصله انجام شده و طول ساق پرز کوتاه است.

قم که امروزه به عنوان مرکز بافت فرش های ظریف شناخته شده دارای قالی هایی با ویژگی های زیر است :

- ۱- تولیدات کوچک پارچه که عمدتاً به صورت قالیچه تولید می شود.
- ۲- استفاده از رنگ های روشن و تنوع در رنگبندی
- ۳- تنوع در نقوش و استفاده از طرح های بوته میری ، گلدانی ، محرابی
- ۴- استفاده از ابریشم در تار و پود برخی از قالی ها و همچنین بافت تعداد بیشتری از قالی ها
- ۵- ریز باف بودن و استفاده از گره فارسی

فرش شماره ي بيست و هفت : قم

همانند قالی قبل بافت متراکم و یکنواختی دارد. قالی قم را به لحاظ آنکه دارای سایه های کم رنگی می باشد به راحتی می توان تشخیص داد. قالی ای را که در تصویر می بینید دارای زمینه ی کرم و طلایی می باشد ، طرح آن بوته میری که این طرح در مشرق رواج زیادی دارد. طرح بوته میری نه تنها در میانکار بلکه در حاشیه ی اصلی نیز تکرار می شود. برخی مواقع برای طرح های جدید قالی قم از طرح های قدیمی موزه ها و مجموعه های قدیمی الگو برداری می گردد.

سایر ویژگی های فرش قم به شرح زیر است :

- ۱- غالب طرح های تزئینی
- ۲- کاربرد چله کشی فارسی
- ۳- دارای مهر بودن در یک طرف قالی
- ۴- رواج رنگ های طبیعی و شیمیایی
- ۵- استفاده از کرک در بافت فرش

فرش شماره ی بیست و هشت : جوشقان کاشان

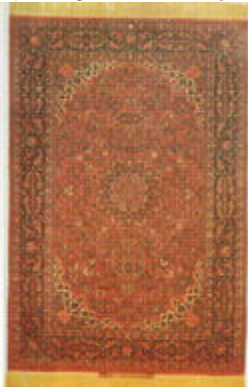
جوشقان یکی از مهمترین مراکز قالیبافی کاشان به شمار می رود که در قرون دوازدهم و سیزدهم قالی های زیبا و خوش دستی را عرضه کرده است. این قالی ها دارای گل های زینتی فراوانی بوده است که در میانکار فرش به همدیگر با سلیقه ی فراوان اتصال یافته اند. قالی های فعلی جوشقان از نظر ظاهری اندکی متفاوت می باشند. طرحی را که در تصویر می بینید با سلیقه ی خاصی به شبکه های ترنج گونه تقسیم شده اند که هر تقسیم با گل خاصی تزئین داده می شود. اغلب حالتی ترنج گونه نیز در وسط قالی های جوشقان دیده می شود. پشم مصرفی قالی جوشقان بسیار عالی است.

جوشقان به عنوان مرکز تولید قالی های گلدانی بنا به نقل قول پروفیسور پوپ امروز هم مرکز تولید فرش هایی است که دارای

خصوصیات زیر است:

- ۱- در تمامی ابعاد تولید می شود.
- ۲- مشهورترین طرح آن قاب قابی جوشقانی است که در داخل هر یک از قاب ها نقوش هندسی جای گرفته است.
- ۳- رنگ های آبی و قرمز به عنوان رنگ مسلط و از سایر رنگ ها برای ایجاد تضاد استفاده می شود.
- ۴- بافت قالی جوشقان درشت تا ظریف باف بوده و از گره فارسی استفاده می کنند.
- ۵- پشم مصرفی در قالی جوشقان مرغوب و ظریف می باشد.

فرش شماره ی بیست و نه ام : اصفهان

شاه عباس یکی از بزرگ ترین حامیان معماری و هنر ضمن تاسیس کارگاه های قالیبافی در اصفهان این شهر را به پایتختی برگزید اکنون قرن هاست که قالی اصفهان در شرق و اروپا خرید و فروش می گردد. هنوز هم اصفهان تولید کننده ی فرش های زیبا و محکم است که اغلب با تار و پود نخی و گاه با پود ابریشمی بافته می شود. نوع گره سنه و زمینه ی آن قرمز یا قهوه ای رنگ بوده و دارای تنوع رنگی است. نمونه ای را که در تصویر می بینید بسیار ریزبافت (هفتاد رج) بوده که البته قیمت چنین فرش مرغوبی بالاست. طرح این قالی دارای ترنج کوچک با گل های فوق العاده ظریف و لچک هایی که بسیار ماهرانه بافته شده است تزئین داده شده است. متن

فرش با استفاده از گل های شاه عباسی ، لاله و اسلیمی های ظریف آراسته و نوشته ی بالای آن نشانگر آن است که در کارگاه صیرفیان اصفهان شده است.

قالی های اصفهان دارای طرح های متقارن به ویژه لچک ترنج و ترنج ها معمولا گرد و مزین به هشت یا شانزده سر ترنج می باشند. همچنین از طرح های گلدانی ، محرابی ، درخت زندگی و جانوری هم در قالی اصفهان استفاده می شود. همچنین نقوش اسلیمی با رنگ روشن در قالی اصفهان خود نمایی می کند.

سایر ویژگی های آن به شرح زیر است :

- ۱- رنگ آبی و کرم و قرمز رنگ های مسلط قالی اصفهان می باشند.
- ۲- تار و پود نخي بوده و اغلب قالی های مرغوب چله ی ابریشمی دارند.
- ۳- گره نا متقارن و بافت آن دو پوده و پود ها اغلب به رنگ "آبی روشن است.
- ۴- قالی اصفهان فوق العاده ظریف باف می باشند.

فرش شماره ی سی ام : اصفهان

به نظر نمی رسد که این فرش در اصفهان بافته شده باشد و احتمال دارد که در مدرسه ی هنر تهران بافته شده باشد. این فرش درشت باف و خشن می باشد.

مهم ترین مراکز قالیبافی استان اصفهان عبارتست از :

- ۱- شهر اصفهان به عنوان مرکز تولید فرش های ظریف باف لچک ترنج شاه عباسی و اسلیمی
- ۲- نایین به عنوان مرکز تولید فرش های لچک ترنج سنتی با رنگ های غالب آبی تیره و روشن ، کرم ، بژ و عدم استفاده از رنگ قرمز لاکه
- ۳- کاشان به عنوان مرکز تولید قالی های پلوز که زمانی تصور می شد این قالی ها در لهستان بافته شده باشند.
- ۴- جوشقان به عنوان مرکز تولید قالی های گلدانی و جوشقانی
- ۵- چهار محال و بختیاری که تاثیر بسیار زیادی از قالی اصفهان گرفته است.

شماره ي سي و يكم : گلیم سنه

گلیم هایی که در منطقه ی سنندج بافته می شود معمولاً در قسمت مرکزی دارای ترنجی است که گلهای استیلزده شده در دو طرف آن قرار دارد. رنگ های معمول گلیم سنه آبی، قرمز، نارنجی متمایل به قرمز ، قهوه ای و قهوه ای متمایل به سبز است.

به طور کلی گلیم سنه دارای ویژگی های زیر است :

- ۱- طرح متن دارای طرح های گلدار بر روی تمام قسمت های متن می باشد.
- ۲- دارای حواشی متعدد و گلدار است.
- ۳- ابعاد آن معمولاً کوچک و مستطیلی شکل بافته میشود.
- ۴- مواد اولیه ی آن از تار نخي و پود پشمي ظریف می باشد.
- ۵- بافت آن به صورت چاک دار و ریشه های آن به صورت دسته شده می باشد.
- ۶- شیرازه ی آن يك دست می باشد.

شماره ي سي و دوم : گلیم آذربایجان

در بافت گلیم آذربایجان از طرح های متنوعی استفاده می گردد و رنگ های کاربردی خالص تر است. گلیمی را که در تصویر می بینید دارای دو پرندۀ ی کوچک شبیه غاز در ناحیه ی مرکزی می باشند.

گلیم آذربایجان دارای ویژگی های عمومی زیر می باشد :

- ۱- طرح متن آن غالباً دارای سه ترنج در وسط و نگاره های کوچک فراوان می باشد.
- ۲- از نظر حاشیه بندی دارای حاشیه های متعدد می باشد.
- ۳- ابعاد آن بزرگ و مستطیلی شکل می باشد.
- ۴- مواد اولیه ی آن اغلب پشم است.
- ۵- سبک بافت آن به پیچ بافت می باشد.
- ۶- رنگ های کاربردی آن قرمز روناسی ، صورتی ، آبی ، سبز ، زرد ، قهوه ای ، سفید است.
- ۷- ریشه ها به صورت گیس باف و شیرازه ها به صورت یکدست می باشند.
- ۸- در طرح خارجی حاشیه نگاره های قلاب شکل وجود دارد.

معرفی عمده ترین مناطق قالیبافی در کشورهای شرقی

شماره ي سي و سه : گلیم شیراز

قبایل مختلف عشایر قشقایی شیراز گلیم هایی می بافند که این تصویر نمونه ای از آن تولیدات است. در این گلیم دو ترنج تمامی متن را در بر گرفته و خطوط زیگزاگی قوی به وجود آمده اند. این خطوط زیگزاگ پر رنگ و ترکیبی از رنگ های آبی ، قرمز و سبز است. در قسمت لچک تصاویر ستاره مانند و مثلث هایی وجود دارد که قابل توجه می باشد.

گلیم شیراز دارای ویژگی های زیر می باشد :

- ۱- در متن آن نقوش متنوعی دیده می شود.
 - ۲- در بعضی از گلیم های منطقه ی فارس نقوش حیوانی دیده می شود.
 - ۳- رنگ های آن روشن و در بالا و پایین دارای حواشی اضافی است.
 - ۴- اغلب توسط عشایر قشقایی تولید می گردند.
 - ۵- رنگ های آن صد در صد طبیعی است.
 - ۶- مواد اولیه ی آن اغلب پشم است.
- شماره ي سي و چهارم : گلیم کردی ایران

برخي از زيبا ترين گلیم هاي بافته شده توسط كرد هاي غرب ايران بافته شده است و گلیم كردي زمينه ي تيره داشته و ناحیه ي مركزي آن داراي هشت ضلعي است که با ستاره گل آراسته شده است. در این هشت ضلعي ها رنگ به صورت مورب به کار برده مي شود و میانکار فرش با تعدادي از حاشیه هاي مناسب محدود شده است.
يکي از مناطق قالي بافي کردستان بيجار است که گلیم هاي اين منطقه داراي ويژگي هاي زير است :

- ۱ معمولا طويل و باريك است.
- ۲ داراي ترنج هاي مثلثي يا لوزي شکل است.
- ۳ داراي دو حاشيه بوده و در حاشيه ي خارجي آن طرح لاله عباسي بافته مي شود.
- ۴ داراي نقوش انساني يا حيواني در متن يا حواشي است.
- ۵ سبك بافت آن به صورت پيچ باف مي باشد.

قالي شماره ي سي و پنج : ترکمن (يموت)

قالي يموت که در باره ي آن حسن نظر خوبي وجود دارد در منطقه اي نسبتا وسيع بين شمال ايران ، درياي خزر ، ازبکستان و افغانستان توسط قبيله ي يموت بافته مي گردد. اين قالي ها داراي تار و پود و پيرز پشمي بوده و با گره سنه بافته مي شود. قالي يموت معمولا ساده و پر پشت است. پيرز قالي يموت کوتاه و رنگ غالب آن قرمز است که معمولا داراي ساپه اي از قرمز کم رنگ تا قرمز بسيار تند نزديک به بنفش مي باشد. قالي يموت با پشم قرمز يا آبي شيرازه مي گردد. اساس طرح قالي يموت هشت ضلعي است که گل ناميده شده و به صورت ردیف هاي افقي و عمودي به کار گرفته مي شود.

عمده ترين ويژگي هاي دستبافته هاي ترکمن به شرح زير است :

- ۱ کاربرد گره سنه
 - ۲ توليدات در ابعاد کوچک پارچه عمدتا پشتي
 - ۳ غالب بودن رنگ هاي قرمز تيره و روشن ، سفيد ، مشکي و قهوه اي
 - ۴ استفاده از دار قاليبافي افقي
 - ۵ کاربرد نقوش هندسي
 - ۶ استفاده از سبك تخت باف (تک پوده)
- قالي شماره ي سي و شش : ترکمن (تکه)

بزرگترین قبیله‌ی ترکمنستان قبیله‌ی تکه می باشد. که در اطراف شهرهای عشق‌آباد و مرو زندگی می‌کنند. قبیله‌ی تکه نیز فرش‌هایی با تار و پود و پرز پشمی و البته بافتی ظریف‌تر از قبیله‌ی یموت تولید می‌نماید. این قبیله دارای بافته‌های ماهری است و بخش بزرگی از تولید ترکمن را داراست. بافندگان تکه فاصله‌ی بین هشت ضلعی‌ها را با الگوها و نمادهای خاصی مانند ستاره یا رطیلی پر می‌کنند.

ترکمن‌ها از پنج طایفه‌ی معروف گوکلان، سالور، ارساری، تکه و یموت هستند. تکه‌ها از نوادگان تراکمه‌ی آن سوی دریای خزر هستند. مهم‌ترین طرح‌ها و نقش‌هایی که در بافته‌های ترکمن مورد استفاده قرار می‌گیرد عبارتند از ماری گل، قاب سه گل، دورناق گل، تکه گل، قزل ایاق، تاج خروس، اوساری گل.

فرش شماره‌ی سی و هفتم: ترکمن (سالور قدیمی)

قالی‌های سالور فرش‌هایی بسیار خوش‌طرح و زیبا است که دارای دو ردیف هشت ضلعی در اطراف می‌باشد. قالی این تصویر از لحاظ تکنیک و شیوه‌ی بافت مشابه فرش‌های قبلی است. ویژگی قابل توجه این فرش حیوانات قهوه‌ای، سیاه و سفیدی است که در حاشیه وجود دارد. قالی سالور دارای تنالیه‌های قرمز از قهوه‌ای متمایل به قرمز تا قرمز مسی است.

سالور یکی از قدیمی‌ترین قبایل ترکمن است که سابقه‌ی تاریخی آن به قبل از قرن ششم هجری برمی‌گردد. در اوایل قرن دوازدهم قوم سالور در اطراف مرو مستقر شدند. تعدادی از اقوام سالور در افغانستان زندگی می‌کنند. بعضی‌ها اعتقاد دارند که نگاره‌ی S مربوط به این قوم می‌باشد. دستبافته‌های این قوم نیز دارای طرح‌های هندسی با رنگ‌های محدود و گره فارسی می‌باشد.

فرش شماره ي سي و هشت : ترکمن (بشير)

قالی های بشیر نزدیک رودخانه ی آمودریا در اطراف شهر بشیر تولید می گردد. اگر چه حالت کلی آن شبیه دیگر فرش های ترکمن است اما نفوذ الگو های خارجی را نیز می توان در فرش بشیر دید. ساختار قالی بشیر از پشم است و گاهی از موی بز نیز استفاده می شود. بافت آن با گره سنه و رنگ مسلط آن قرمز و به ندرت آبی و سبز است. طرح دسته ابری در غالب قالی های بشیر دیده می شود. حاشیه ی اصلی قالی های بشیر دارای تصاویر ستارگان ، گل و برگ میباشد که رنگ مسلط آن خرمایی است. زرد خالصی را که در برخی قسمت های زمینه ی جوال می بینید بسیار ثمربخش است. بخش جلویی جوال دارای بافت گره ای و بخش پشتی آن گلیم بافت می باشد. این جوال در داخل خیمه و در مسافرت کاربرد دارد. سایر قبایل همچون ترکمن ها و افغان ها نیز جوال می بافند.

در میان قالی های شرق دستبافته های منطقه ی قفقاز از قدیم الایام ارزش و اعتبار خاصی داشته است. کیفیت خوب پشم ، استفاده از رنگ های روشن و زنده و اسلوب هاب صحیح بافت از دیر باز کلکسیونر ها را به سوی این منسوجات جذب می کرده است. قفقاز منطقه ای کوهستانی در جنوب روسیه است که با ایران و ترکیه مرز مشترک دارد. در حدود ۳۵۰ قبیله در قفقاز وجود دارد و مردم با نود زبان و لهجه ی گوناگون صحبت می کنند و در طول تاریخ صحنه ی تاخت و تاز مغولان تاتار ، سپاهیان تیمور لنگ ، پادشاهان صفوی و ترک های آتامان بوده است. در قرن یازدهم قسمت های شرقی قفقاز میانی به صورت یکی از استان های ایرانی در آمد. قالی های این منطقه غالباً توسط زنان بافته می شود و دختران در سنین کودکی با اسلوب و طرح های این هنر توسط مادران خود آشنا می شوند.

فرش شماره ي سي و نه : افغان

فرش های افغانی برای سالیان متمادی تقاضای نسبتاً خوبی داشت که احتمالاً این امر بیشتر به خاطر رنگ قرمز تند، طرح ساده، پرز بلند و قوی و قیمت مناسب آن می باشد. کابل پایتخت افغانستان مرکز اصلی جمع آوری فرش های افغانی است. ساختار فرش افغان از پشم است ولی به ندرت از موی بز نیز استفاده می گردد. گره رایج در بافت فرش افغانستان گره سنه است و رنگ غالب فرش های قدیمی افغانی مسی می باشد.

عمدتاً فرش های افغانی توسط قبایل پشتون و ترکمن بافته می شوند. ترکمن های افغانستان در دهه ی ۱۹۲۰ میلادی به افغانستان مهاجرت کردند که شامل اقوام ارساری، تکه، یموت و ساریخ هستند. برخی از دستبافته ها نیز مربوط به اقوام بلوچ و ازبک افغانستان است. بیشتر دستبافته ها جنبه ی خود مصرفی دارد که شامل چننه، توبره، جوال، کیف و کفپوش می باشد. دستبافته های افغانی عمدتاً تک پوده و تخت باف هستند. از دسامبر ۱۹۷۹ که رژیم کمونیستی تحت سلطه ی شوروی سابق حکومت افغانستان را به دست گرفت، مبارزات مردم افغانستان بر علیه حکومت کمونیستی شکل گرفت که منجر شد بافندگان افغان فرش های مشهور به فرش های جنگ را بیافند. لازم به تذکر است که هرات، کابل، مزار شریف، دولت آباد، کندوز و شیرگان از مهم ترین مراکز قالیبافی افغانستان می باشند.

فرش شماره ی چهل : افغانستان

این نمونه نیز از تولیدات فرش افغانی است که تار و پود و پرز آن پشمی است. گره آن سته و رنگ غالب در آن قرمز و پشم مصرفی آن براق می باشد. هشت ضلعی ها به گونه ای دارای رنگ آبی تیره است که مشکی به نظر می رسد. در برخی از فرش های افغان هشت ضلعی ها سبز مایل به سیاه می باشند. این هشت ضلعی ها به صورت ردیفی و تقریباً از لحاظ عمودی به هم وصل شده است. اندازه ی فرش افغانی از فرش های قبایل تکه و يموت ترکمن بزرگ تر می باشد. در داخل هشت ضلعی یک چهار ضلعی با دو قسمت روشن و تیره که با نقشمایه ای مشابه برگ شیدر تزئین می گردد. برخی از فرش های جدید افغانی از نظر طرح و رنگ و کیفیت خیلی نزدیک به قالی های ترکمن می باشد که البته این قالی ها توسط قبایل ترکمن افغانستان بافته می شود.

مهم ترین ویژگی های فرش های افغانی عبارتند از :

- ۱- طرح های هندسی که عمدتاً دارای اشکال متشابه و نباتی است.
- ۲- رنگ های طبیعی که با استفاده از مواد رنگزای محلی به دست می آید.
- ۳- تار و پود و پرز پشمی با استفاده از پشم گوسفندان محلی به ویژه گوسفند بلوچی
- ۴- ابعاد کوچک پارچه
- ۵- استفاده از طرح های خاص شرایط جنگی
- ۶- تاثیر پذیری شدید از قالیبافی در ایران
- ۷- تاثیر پذیری از قالیبافی در پاکستان

فرش شماره ی چهل یکم : افغانستان (قوچکی)

خصوصیات تکنیکی بافت و رنگبندی این قالی مانند سایر فرش های افغانی است. جایگاه این فرش در ورودی چادر و آلاچیق است. فرش فوق دارای طرح صلیب گونه ای می باشد که به وسیله ی آن قالی به چهار قسمت تقسیم می شود که هر قسمت دارای طرح قوچکی می باشد. زمانی تصور می شد که این نگاره ی قوچکی طرح صلیب بوده که توسط بافندگان مسیحی بافته شده است اما این موضوع واقعیت ندارد و این نقوش هیچ ربطی به حضرت مسیح ندارد، بلکه نگاره ی قوچکی است که در تعداد زیادی از نگاره ی ترکمن نیز وجود دارد.

فرش شماره ی چهل و دو: بلوچ (شمال شرق ایران)

قبایل بلوچ در نواحی اطراف مشهد از فریمان تا حوالی بیرجند در حوالی مرز ایران و افغانستان زندگی می کنند. عمدتاً به شغل دامپروری اشتغال دارند. این قالی نمونه ای از قالی های بلوچ می باشد که با تار و پود و پرز پشمی بافته شده است. برای بافت قالی بافته های بلوچ از گره سنه استفاده می کنند و رنگ های غالب آن قرمز ، آبی ، مشکی ، قهوه ای و سفید است. طرح بلوچ از نوع شاخه شکسته است اما تخیلی تر از طرح های افغان می باشد عمده ترین طرح های بلوچ که در حال حاضر بافته می شوند عبارتند از :

- ۱- بله کانی که در دهستان زوزن شهرستان خواف بافته می شود.
- ۲- کشمیری از تولیدات منطقه ی قاسم آباد شهرستان خواف می باشد.
- ۳- کلاه دراز یا کلاه بلند طرح رایج در قالیبافی علی آباد کاشمر.
- ۴- گاو و برج طرح رایج در پایین جام شهرستان تربت جام
- ۵- گل شفتالو که در شهرستان خواف مورد استفاده قرار می گیرد.
- ۶- گوزنی
- ۷- فتح الله خانی
- ۸- موسی آباد
- ۹- دختر قاضی
- ۱۰- چشمه گل
- ۱۱- گل ستاره
- ۱۲- تیمنک

فرش شماره ی چهل و سه : بلوچ (شمال شرق ایران)

این قالی نیز نمونه ی دیگری از تولیدات بلوچ است که دارای طرح هندسی بوده و رنگ های غالب آن قرمز ، آبی و سفید می باشد. طرح این فرش کاملاً تخیلی است و اثر بخشی آن بر بیننده زیاد است و زمینه ی فرش را ستارگان و گل های زینتی پر کرده است. قالی های بلوچی معمولاً در ابعاد قالیچه و مناسب برای مبلمان و دکوراسیون زندگی فعلی می باشد. وجه تمایزی بین قالی های بلوچ مشهد و بلوچ کراچی وجود دارد که البته کیفیت بلوچ مشهد بهتر است.

مهم ترین ویژگی های قالی بلوچ به شرح زیر است :

- ۱- بافت تخت که به شیوه ی تک پوده و با استفاده از یک پود نسبتاً نازک بافته می شود.
- ۲- کاربرد گره فارسی و دار قالیبافی افقی
- ۳- استفاده از موی بز در کناره پیچ فرش ها به منظور حفاظت از فرش
- ۴- تاثیر پذیری از طرح های افغانی
- ۵- استفاده از رنگ های تیره همانند سیاه ، لاکه سیر ، قهوه ای سیر ، سورمه ای و شتری
- ۶- عمدتاً بافندگی توسط زنان انجام می پذیرد.

۷- مرغوب ترین دستبافته های بلوچ در حال حاضر در شهرستان خواف توسط آقای بهشتی تولید می گردد. (روستای سنگان)

این تصویر قالیچه ای است که مخصوص نماز خواندن بافته شده است. لذا دارای طرح محرابی است که در هر دو طرف محراب نشانی از دو کف دست در بالای قالیچه مشاهده می شود. میانکار فرش با طرح بوته تزئین داده شده است. که یک ردیف از بوته ها از راست به چپ و ردیف دیگر به صورت بالعکس قرار گرفته است. این قالیچه ی بلوچی دارای یک حاشیه ی اصلی و چندین حاشیه ی فرعی می باشد. رنگبندی آن طبق سنت های قالی بلوچ است و از رنگ های قهوه ای تیره ، طلایی کمرنگ ، قرمز ، آبی تیره و کمی سفید استفاده شده است. ساختار قالیچه مشابه سایر فرش های بلوچ است و اغلب کناره ی فرش با موی بز بافته می شود

حوزه ی قالیبافی بلوچ خراسان منطقه ی بسیار گسترده ای است که شامل نواحی زیر می گردد :

- ۱- روستا های اطراف مشهد به ویژه روستای نریمان که دارای تعداد زیادی بافنده ی بلوچ می باشد.
- ۲- روستا های شهرستان سرخس که بافندگان آن از طرح های افغانی بسیار تاثیر گرفته اند.
- ۳- روستاهای شهرستان فریمان
- ۴- روستاهای شهرستان تربت جام به ویژه روستاهای پایین جام
- ۵- روستا های شهرستان تایباد به ویژه منطقه ی باخرز
- ۶- روستا های شهرستان خواف به ویژه قاسم آباد ، سنگان ، زوزن
- ۷- روستا های شهرستان تربت حیدریه به ویژه منطقه ی محولات و رشتخوار
- ۸- بخشی از روستاهای شهرستان های گناباد ، قاین ، بیرجند و نهبندان

فرش شماره ي چهل و پنجم : بلوچ (شمال شرق ايران)

در بین دشتبافته های بلوچ به ندرت کناره و کلگی دیده می شود. این کناره که ابعاد آن 125×400 سانتی متر می باشد. از لحاظ تکنیکی و رنگبندی مشابه قالی های قبلی است. به ندرت حتی کناره های در ابعاد 230×400 سانتی متر نیز می توان در این دستبافته های بلوچی دید.

- در قالی امروز بلوچ خراسان تغییر تو تحولات زیر کاملاً مشاهده می شود :
- ۱- متاسفانه روز به روز کاربرد رنگ های شیمیایی گسترده تر می شود.
 - ۲- استفاده از طرح های قفقازی و روسی
 - ۳- استفاده از رنگ های روشن به جای رنگ های تیره
 - ۴- ترویج گلیم بافی در منطقه ی تربت جام به ویژه بخش صالح آباد روستای یکه توت
 - ۵- استفاده از دار قالیبافی عمودی
 - ۶- بافت قالی های ظریف و دو پوده
 - ۷- بافت فرش به روش قالی و گلیم توامان
 - ۸- تولید قالی های بزرگ پارچه که قبلاً اصلاً رایج نبود.

الف) فرش شماره ی چهل و شش : قشقایی

این تصویر خورجینی است که توسط کوچ نشینان قشقایی بافته شده است. بافت و سایر جزئیات تکنیکی آن همانند سایر قالی های قشقایی است. از این نوع خورجین عشایر برای حمل اثاثیه ی خود استفاده می کنند.

ب) فرش شماره ی چهل و شش : بلوچ (شمال شرق ایران)

این دستبافته ی کیفی شکل به عنوان توبره بافته می شود و برای ذخیره ی اموال شخصی یا کوله پشتی استفاده می شود. این دستبافته جنبه ی صادراتی نداشته و اغلب مصرف محلی دارد و به همین دلیل آن را با دقت خاصی می بافند.

فرش شماره ی چهل و هفت : دریند (قفقاز)

منطقه ی در بند در کنار دریای خزر بخش شرقی منطقه ی کوهستانی داغستان قرار دارد. این تصویر فرش ریز بافت و با کیفیت عالی از منطقه ی در بند است که در میانکار آن یک تا سه ترنج دارد. تار و پود و پرز آن از پشم و گره آن قیوردز می باشد. قالی های قیوردز اغلب قرمز و آبی رنگ و ترنج های آن مرتع گونه است. تزیینات فرش عمدتاً در مرکز فرش می باشد. نمونه ای را که در تصویر می بینید از نقوش قدیمی قالی های در بند است اگر چه هنوز زنان در بند فرش هایی می بافند که از لحاظ کیفی مشکل ندارد. تار و پود فرش های جدید در بند پنبه ای و طرح های آن نسبتاً ساده است.

مهم ترین مناطق قالیبافی در قفقاز عبارتند از :

- ۱- آذربایجان که دستبافته هایی شامل فرش ، گلیم ، جل اسب ، کیف ، مفرش ، خورجین ، شولا ، نمکدان ، پلاس را تولید می کند. سوزندوزی در قبا ، پلاس و گلیم در حاجی کابل ، زیلو در خیزی ، حاجیم در آقجابدی بافته می شود.
- ۲- داغستان این منطقه به دلیل کیفیت بالای پشم و به کار گیری رنگ های طبیعی تولیدات آن از شهرت خاصی برخوردار است. در دستبافته های داغستان از دو رنگ قرمز و آبی بیشتر استفاده می شود.
- ۳- ارمنستان : نگاره های صلیبی در دستبافته های آنها فراوان دیده می شود و اغلب دستبافته های آنها دارای امضا ، زیرنویس و تاریخ است. منطقه ی ناگورن قره باغ از مهم ترین مناطق قالیبافی ارمنستان است.
- ۴- گرجستان قالی های گرجی که به پردگی مشهور است. بابت آویز و روکش لوازم منزل به کار می رود و اکثراً از مناظر طبیعی برای طرح های آن استفاده می شود.

فرش شماره ي چهل و هشت : قفقاز (کوبا)

شهر کوبا در منطقه ي قفقاز و در جنوب منطقه ي در بند واقع شده است مردم منطقه ي کوبا و نواحی اطراف آن ترك نژاد هستند. در منطقه ي در بند نیز همچون سایر نقاط قفقاز بافت فرش از دقت عمل و نظم خاصی برخوردار است. آنچه در تصویر می بینید یکی از فرش های قدیمی قفقاز است که تا حدود زیادی بر اثر گذشت زمان پرز آن از بین رفته است. این قالیچه دارای تار و پود و پرز پشمی است. گره آن از نوع گره قیوردز و از ویژگی های این فرش رنگبندی خاص آن است. حاشیه ی آن خیلی پهن بوده و دارای شکل S می باشد. از نظر کیفی این فرش به عنوان یکی از مرغوب ترین قالی های قفقازی به شمار می رود. قالی هایی که در حال حاضر در این منطقه بافته می شوند لطافت و زیبایی قالی های قدیمی را ندارند.

فرش شماره ي چهل و نه : قفقاز (كازاك)

نمونه ي قالي را كه در تصوير مي بينيد مردم آذربايجان توليد مي كنند. اين فرش ها داراي دو يا سه نقش هندسي همراه با نقوش حاشيه اي به شكل حاشيه ي خرچنگي كه با گلهاي زينتي به هم وصل شده اندمي باشد. ساختار اين قالي ها را پشم تشكيل مي دهد و پرز نسبتا عميقي دارد. رنگ اصلي قالي هاي كازاك قرمز پررنگ و تناليتي هاي سبز و زرد مي باشد. طرح اين فرش به عنوان گروه ابري كازاك مشهور است زيرا در تزئين ترنج هاي آن از ابر استفاده شده است. از ديگر ويژگي هاي طرح ها و نقوش كازاك شباهت نسبي آن به تاج امپراطور روسيه است كه دو عقاب مي باشد. فرش كازاك همواره در اروپا به خاطر كيفيت بالا پرطرفدار بوده است.

فرش شماره ۵ پنجاه : قفقاز (شیروان)

فرش شیروان در جلگه ای واقع در امتداد ساحل رودخانه ی کورا بافته می شود. یقیناً فرش شیروان مشهورترین و معروف ترین فرش های منطقه قفقاز می باشد. فرش اصیل و قدیمی شیروان برخی مواقع می توان با قیمت های بالا تهیه نمود. این فرش ها اغلب دارای تار و پود پشمی بوده و اغلب مخلوطی از دو نخ قهوه ای و سفید رنگ می باشد. بافت فرش شیروان همچون سایر فرش های قفقاز با گره متقارن بوده و بافت متراکم و منظمی دارد اما پشم آن به لطافت سایر فرش های قفقاز نیست. طرح هندسی آن دارای رنگبندی متنوعی است.

شیروان قبلا یکی از مراکز مهم قفقاز شرقی بود. قالی های شیروان با گره متقارن بافته می شود و معمولاً درشت باف است. ممکن است تار آن پشمی یا پنبه ای باشد. بسیاری از فرش های شیروان به صورت سجاده ای است که زمینه ی آن با گل یا غنچه پر شده است. همچنین یکی از مراکز مهم گلیم بافی قفقاز است که گلیم های آن به دو دسته تقسیم می شوند :

- ۱- گلیم های بدون حاشیه با ترکیب بندی نواری شکل که نوار های پهن تر ، نگار های شش گوش با اشکال دندانه ای و پله ای نگارهای کوچک مثلثی و هندسی به وجود کی آورد.
- ۲- گروه دیگر از گلیم های شیروان دارای ترنج و نگاره های مثلثی شکل دندانه دار است و برخی از آنها ترنج پله ای دارد که در وسط آن طرحی شبیه خرچنگ مشابه آنچه در دستبافته های خمسه دیده می شود بافته شده است. در گلیم های شیروان از رنگ های تیره همچون قرمز و آبی استفاده شده است. گلیم های چاک دار آن بسیار مرغوب است.

فرش شماره ي پنجاه و يك : قفقاز (شیروان)

این فرش از نظر تکنیک بافت مشابه قالی شماره ی قبل می باشد. رنگ هایش روشن و خالص بوده و زمینه ی فرش با ستارگان و گل‌های زینتی پوشیده شده است. پرندگانی همانند قو و طرح شاخ قوچ در قالی های شیروان دیده می شود. اندازه ی فرش شیروان از ۱/۵ x ۳/۵ متر تجاوز نمی کند.

مهم ترین مناطق قالی بافی منطقه ي قفقاز عبارتند از :

- ۱- دربند در قسمت شرقي قفقاز در حاشیه ي درياي خزر
 - ۲- کوبا واقع در شمال شرقي قفقاز
 - ۳- ایروان و لاقع در غرب قفقاز
 - ۴- تغلیس واقع در قسمت مرکزي قفقاز
 - ۵- گنجه واقع در قسمت جنوبي قفقاز
 - ۶- سوماک واقع در جنوب کوبا
 - ۷- باکو که در ضلع غربي درياي خزر واقع شده است.
- فرش شماره ي پنجاه و دو : قفقاز (شیروان)

اکنون تقریباً تمام قالی هایی که در منطقه ي دربند ، کوبا و کازاک بافته می شود به عنوان فرش شیروان شناسایی می گردد. کیفیت تولید فرش توسط دولت کنترل می گردد و بافت این فرش متراکم و یکنواخت و گره کاربردي در آن گره قیوردز می باشد. تار و پود آن از پشمی است. طرح آن هندسی و از شاخ قوچ و برخی از حیوانات همچون قو در آن استفاده شده است.

وجه تمایز قالی های بلوچ و ترکمن با دستبافته های قفقاز :

- ۱- رنگ بندی دستبافته های بلوچ و ترکمن تیره و رنگبندی دستبافته های قفقاز بسیار روشن است و حتی از رنگ زرد نیز استفاده می کنند.
- ۲- در طرح های بلوچ و ترکمن نگاره های حیوانی به ندرت دیده می شود در صورتی که دستبافته های قفقاز پر از نگاره های حیوانی و انسانی است.
- ۳- گره رایج نزد بلوچ ها و ترکمن ها نامتقارن و گره کاربردی منطقه ی قفقاز متقارن می باشد.
- ۴- اقوام مختلف بلوچ و ترکمن از طرح های متنوعی استفاده می کنند در صورتی که در منطقه ی قفقاز طرح ها به صورت منطقه ای است و ممکن است اقوام مختلف از یک طرح استفاده کنند.

فرش شماره ي پنجاه و سه : قفقاز (شیروان)

نمونه اي از توليدات جديد فرش شيروان است كه تحت نظر مامورين دولتي توليد شده است. كارگاه هاي قالببافي منطقه ي شيروان داراي بخش هاي مورد نياز من جمله رنگري مي باشد. تكنيك بافت و رنگبندي اين فرش ها همانند قالي هاي قبلي است.

فرش شماره ي پنجاه و چهار : نمازليک ترکیه

این قالیچه ی نماز لیک در شهر مودجر در مرکز ترکیه تولید گردیده است. قالیچه ی مودجر دارای تار و پود پشمی است و با گره متقارن بافته می شود ، رنگ غالب زمینه معمولا آبی و به ندرت کرم می باشد. فرش این منطقه دارای حواشی متعددی است که رنگ زمینه ی حاشیه ی اصلی قرمز می باشد. قالیچه ی مودجر طرحی از درخت زندگی را به همراه داشته و محراب آن پلکانی است. این فرش از فرش های قدیمی مودجر ترکیه است که تصادفا شبیه به قالی قیوردز دارای طرح محرابی ستوندار است.

اوج فرش بافنی منطقه ی آناتولی را در قرون دهم و یازدهم شاهد هستیم در این قرون تبریز چندین بار به اشغال سلاطین عثمانی در آمد و هنرمندان این شهر ربوده شده و به دربار عثمانی منتقل گردیدند و از هنر آنها نهایت استفاده به عمل آمد و کارگاه های بزرگی وابسته به دربار تاسیس و شروع به بافت قالی نمودند از طرف دیگر به لحاظ آنکه ترکیه کشوری آسیایی اروپایی است دستبافته های آن زودتر از سایر کشورهای شرقی به بازار های غربی راه می یافت. همچنین نقاشانی مانند هولباین و وانیک در طرح های خود از نقوش آناتولی استفاده نموده اند که همین موضوع برخی از محققین را به این اشتباه فاحش انداخته که احساسات ناسیونالیستی پانترکیسم را تشدید نموده و این گونه تبلیغ نمایند که قالیبافی ریشه ی ترکی داشته و اکثر طرح ها را مربوط به دوره ی سلجوقی می دانند که خوشبختانه استاد حصوری در کتاب فرش بر مینیاتور به درستی این نظریه ی غلط را رد نموده اند.

فرش شماره ي پنجاه و پنج : کولا ترکیه

فرش کولا اگر چه هنوز در ترکیه بافته می شود ولی دیگر به مقدار زیادی صادر نمی شود. این قالی از تولیدات جدید منطقه ی کولا است که دارای تار و پود پرز پشمی است که با گره قیوردز بافته شده است. پرز آن نسبتاً زیر و بلند و بافت آن خیلی فشرده نمی باشد. رنگ زمینه ی آن قرمز و دارای تنوع رنگ فوق العاده ای است. این فرش دارای ترنجی است که بر زمینه ی ساده قرار گرفته است و لچک های فرش به صورت پلکانی بوده و دارای تنوع رنگ فوق العاده ای است.

کولا به عنوان مرکز بافت قالی های نمازلیک در نزدیکی قیوردز قرار گرفته است. قالیچه های سجاده ای کولا معمولاً دارای حواشی بوده که با دو ستون نسبتاً مستقیم تزیین یافته است. همچنین از رنگ های قرمز ، زرد ، آبی تیره و شیرینی در رنگبندی قالی های کولا استفاده می شود. عمده ی فرش های سجاده ای کولا در قرون دوازدهم و سیزدهم تولید گردیده است.

فرش شماره ی پنجاه و شش : آناتولی و ترکیه

نام فرش آناتولی را برای دستبافته هایی به کار می بریم که دقیقاً مشخص نشده است در کدامین منطقه از ترکیه بافته شده است. این کناره دارای تار و پود پرز پشمی است و از کیفیت خوبی برخوردار می باشد. رنگ های غالب آن قرمز تیره ، آبی ، طلایی و کرم بوده و در مجموع رنگبندی روشنی است این کناره بسیار جذاب بوده و در حاشیه اصلی آن می توان مناره ، برج و درخت کاج را دید.

یکی از مهم ترین مراکز بافت آناتولی قونیه است که مارکوپولو در سفر نامه اش از گلیم های بسیار مرغوب قونیه سخن می گوید. این منطقه برای مدت نسبتاً زیادی پایتخت سلجوقیان بود و در اوج قدرت قرار داشت. بنا بر افسانه ای اولین شهری است که پس از طوفان بزرگ از آبها سر بر آورد. یکی دیگر از مناطق مهم بافندگی آناتولی ریحان لی است. این روستا دستبافته ای دارد که غالباً ادارای ترنج های کشیده ی شش گوشه است. در منطقه ی آناتولی غربی مناطق اوشاک ، دنیزلی و اشمه مرکز دستبافته های مشهور آناتولی است.

فرش شماره ي پنجاه و هفت : لاديك (ترکيه)

شهرت فرش لادیک که در جنوب ترکیه واقع شده است عمدتاً به خاطر بافت فرش های نمازلیک بوده است. فرش لادیک نیز تار و پود و پرز پشمی بافته می شود. رنگ زمینه ی آن قرمز یا آبی و به ندرت رنگ آبی می باشد. قالی های قدیمی لادیک دارای رنگ های بسیار ظریفی بوده در حالی که رنگهای جدید لادیک به سمت خشونت گرایش یافته است. طرح آن دارای حاشیه ی اصلی و چندی حاشیه ی فرعی است. محراب قالی نمازلیک لادیک منفرجه است و محلی برای پا گذاشتن دارد. قالیچه ی لادیک را می توان با گل های لاله ی آن به سادگی تشخیص داد. معمولاً یک شماره در زیر قالیچه ی نمازلیک این منطقه بافته می شود.

قالی های لادیک تحت تاثیر قالی های امپراطوری و دستبافته های منطقه ای قرار گرفته است. از نظر کیفی در مرتبه ی پایین تری نسبت به قالی های فیوردز و کولا می باشد. در قالیچه های نمازلیک آن شکوفه ، درختان و گیاهان کوچک دیده می شوند. به طور کلی در فرش های ترکیه کمتر از نقوش حیوانی و انسانی استفاده می شود. برخی از دستبافته های لادیک نیز به صورت لچک ترنج کف ساده و برخی از محرابی های آن به صورت محرابی ستون دار ، محرابی گلدانی ، محرابی ستون دار ، محرابی قندیل دار و یا تلفیقی از همه ی انواع آن بافته می شود.

فرش شماره ي پنجاه و هشت : سجاده ابریشمی ترکیه

این قالیچه را قالیچه ی نماز خانواده می نامند و دارای ۹ بخش برای نماز خواندن می باشد. گفته می شود قدیمی ترین نوع سجاده ی دستباف در اوایل قرن یازدهم هجری در اوشاک بافته می شود. این سجاده دارای تار و پود نخی و پرز ابریشمی است. گاهی نیز صد در صد از ابریشم بافته شده و قیمت آن بسیار بالا می باشد. تعداد جای نماز گزاران در سجاده ی فوق ممکن است از پنج تا نه نفر متغیر باشد. حداقل رنگ زمینه ی یکی از آنها به رنگ عاج فیل می باشد. برای رنگبندی سایر بخش ها ممکن است از طلایی ، آبی ، قرمز و سبز استفاده شود.

به طور کلی قالیچه های سجاده ای از دوره ی خلافت بنی عباس بافت آن رایج گردید. اولین گروه قالیچه های سجاده ای در دوره ی سلجوقی بافته شد که نمونه های اکنون در موزه ی هنر اسلامی موجود است. دومین گروه آنها که دارای رنگ آبی تیره یا سبز می باشد در قرن نهم هجری بافته شده است. این قالیچه ها قابل مقایسه با قالیچه های دوره ی سلجوقی بوده که از پنجم ظریف تری بافته شده است. چهارمین گروه آنها که در قونیه بافته شده * ۰/۸۶ متر بوده و رنگ زمینه ی آن ارغوانی است. دیگر گروه فرش های سجاده ای آناتولی مربوط به قرون نهم تا یازدهم می باشد که جنبه ی تزئینی دارد.

فرش شماره ی پنجاه و نه : ترکمن پاکستان

از سال ۱۹۴۸ میلادی تعداد قابل توجهی کارگاه قالیبافی در شهرهای کراچی، لاهور و حیدرآباد تاسیس گردید و تلاش شد قالی‌هایی باکیفیت خوب و با استفاده از نقوش عمدتاً ترکمن و قفقازی تولید می‌شود. این قالی‌ها نمونه‌ای از قالی‌های بخارا با زمینه‌ی روشن که صد در صد پشمی است. بافت آن با گره سته و در عین حال متراکم و یکنواخت است.

بعد از شروع جنگ داخلی در افغانستان تعداد زیادی از مردم افغانستان از قبایل مختلف از جمله ازبک‌ها، ترکمن‌ها، پشتون‌ها به پاکستان مهاجرت کردند و در نتیجه تولید قالی‌های ترکمنی پاکستان افزایش یافت و با توجه به سیاست‌های دولت پاکستان در جهت بازاریابی و توسعه‌ی فرشبافی موفقیت‌های چشم‌گیری در افزایش سهم فرش پاکستان از بازار جهانی فرش حاصل گرفت.

فرش شماره ي شصت : قفقازي پاکستان

این فرش در کراچی پاکستان بافته شده اما طرح خود را از قفقاز الهام گرفته است. طرح در سبک شاخه شکسته و دارای سه ترنج ستاره مانند و چندین حاشیه کوچکتر است. این فرش نیز دارای تار و پود و پرز پشمی است. گره سته و سطح آن نرم و یکنواخت می باشد.

بعد از سال ۱۹۴۷ بافندگان زیادی از هندوستان به پاکستان مهاجرت کردند ، این بافندگان دارای میراث قدیمی و متنوعی از تمدن هند بودند که به ۲۵۰۰ سال قبل از میلاد بر می گشت ، لذا بر روی تمامی فرش های پاکستان نشانه ای از طبیعت و فطرت مردم دیده می شود. یکی از بهترین نوع فرش های پاکستان فرش های کهن لاهور است که علی رغم آنکه با استفاده از پشم برای شاه جهان بافته شده ، نمی توان بدون انجام آزمایش از فرش های ابریشمی آن را تمیز داد. یکی دیگر از فرش های خوب پاکستانی فرش است که در سال ۱۹۰۷ در لاهور بافته شده است و اکنون در تملک آقای استانلی رید لندن می باشد. این فرش حدود سه میلیون گره دارد که از یک تابلوی مینیاتور در اصفهان کپی برداری شده است. گره رایج در فرش پاکستان گره فارسی است.

اعضای قبیله ی سالور که در پنجاه زندگی می کنند فرش هایی بازمینه ی رنگ قهوه ای تیره و با طرح های هشت ضلعی می بافند. این فرش ها با تراکم بالا و به صورت یکنواخت با تار و پود و پرز پشمی بافته می شوند.

البته قبیله ی سالور در افغانستان زندگی می کنند و احتمالاً مهاجرت اقوام فوق به پاکستان نویسنده ی محترم را دچار اشتباه کرده است ، در مجموع بافندگان پاکستانی و هندی عمدتاً طرح ها و نقوش خود را از سایر فرش های شرقی به ویژه طرح های ایرانی کپی برداری می کنند. این طرح های به شرح زیر اند : آیاده ، افغان ، افشار ، بختیاری ، بلوچی ، برگاما ، بشیر ، بیجار ، چي چي ، داغستان ، دربند ، ارساری ، بخارا ، فراهان ، هرکه ، هریس ، اصفهان ، جوشقان ، قرجه ، کوبا ، کولا ، لادیک ، لری ، مشهد ، نایین ، اوشاک ، ساروق و تبریز .

فرش شماره ي شصت و دو : قالی چيني

نمونه ای از فرش های چینی قدیمی است. این قالی با بافت سته بر روی تار و پود پشمی و با پرز بلند بافته می شود. رنگ فرش آبی و نشانی از فرش های چینی دارد. به نقش مایه های اصلی آن توجه نمایید.

تاریخ شروع فرش بافی به درستی معلوم نیست ولی احتمال داده شده پس از انقراض سلسله ی مینگ و تسلط امپراطوری منچو بافت فرش در این کشور آغاز شده باشد. بر اساس برخی منابع هنر قالی بافی در ترکستان شرقی که امروز یکی از استان های این کشور می باشد از سابقه ی بیشتری برخوردار است. اعتقادات و مذهب مردم چین تأثیر شگرفی در ایجاد نگاره های نمادین در هنر های سنتی به ویژه فرش بافی چین داشته است. مذهب بودایی و تائوئیسم بیشترین تأثیر را داشته اند که نمونه ی آن طرح ساراستیکا که در ایران به گردونه ی مهر مشهور شده می باشد. به طور کلی فرش های چینی از لحاظ طرح و نقش بسیار یکنواخت می

باشند و عمدتاً با تکیه بر طرح‌ها و نگاره‌های تکراری بافته می‌شوند. مراکز اصلی تولید فرش چین استان‌های هبی، تیان‌چین و اطراف شانگ‌های است و در مناطق جنوبی‌تر که مرکز اصلی تولید ابریشم می‌باشد بافت فرش‌های ابریشمی رایج است. چینی‌ها همچنین در حال بهبود نژاد گوسفندهایشان نیز هستند به طوری که توانسته‌اند از پشم خود رنگ‌های مختلف تهیه کرده و در بافت فرش‌های با طرح سنتی استفاده کنند. تقلید از نقش‌های ایرانی در سال‌های اخیر در چین شدیداً رواج داشته که در بازارهای جهانی به نام کاشان چینی و اصفهان چینی و ... به بازار عرضه شده‌اند.

فرش شماره ی شصت و سه : قالی چینی با طرح خروس

این قالی نمونه‌ای زیبا و پرجاذبه از طرح تصویری است که در قالی‌های قدیمی چین دیده می‌شود. بافت آن با گره‌سنة و بر روی تار و پود نخ‌می باشد. از نگاه کردن به طرح چنین برداشت می‌شود که خروس با بال و پر زیبا در میان آفتاب تابان در حال قوقولی قوقو می‌باشد. یکی از دلایل موفقیت فرش‌های چینی عملیات بازار یابی هوشمندانه‌ی آنها است. آنها توانسته‌اند تولید بر مبنای سفارش را در فرش‌بافی کاملاً اجرا کنند. از دیگر نکات قابل توجه در فرش‌های چینی ایجاد برجسته‌نمایی در برخی نگاره‌ها به ویژه نگاره‌های چلیپا و خطوط کوفی شکل حاشیه‌ی فرش می‌باشد. استفاده از رنگ‌های روشن نظیر کرم، سبز روشن و صورتی مورد علاقه‌ی بافندگان چینی است. فرش‌بافان تبت نیز تا حدود زیادی تحت تاثیر فرش چینی بوده‌اند.

فرش شماره ی شصت و چهار : قالی چین

کارگاه های قالیبافی چین عمدتاً در شهر های پکن ، شانگهای ، تیسینگ تائو و تینسین متمرکز شده است. این فرش در یکی از کارگاه های قالی بافی تینسین بافته شده است. پشم گوسفندان چینی خیلی پردوام است و بنابراین برای فرشبافی مناسب است. کارگاه های ریسندگی در روستاها و شهر هایی که قالیبافی دارند گردیده است. قالیهای مشابه فرش شماره ی شصت و چهار در زمینه های آبی ، سرخ آتشین ، زرد و قهوه ای کمرنگ به صورت گسترده تولید می گردد. اغلب طرح پیرامون نقشی شبیه "شو" در مرکز فرش قرار می گیرد. طرح ساراستیکا را به آسانی می توان در حاشیه ی قالی های چینی دید.